БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чылда үндезилетинген.

1953 март 25 СРЕДА № 59 (2744)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БҮГҮ ТАЛА-БИЛЕ БЕЛЕТКЕЛДИГ УЖУРАЖЫР (1 арын).

И. Ероцкий.—«Алдын сылдыстың кавалери» (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: **Д. Шагдыр.**—Белхозтуң партия эге организациязы. **С. Алеет.**—Часкы тарылгага белеткел дугайында (2 арын).

КОЛХОЗ ТУДУУНДА: **Х. Тембрель.**—Колхозтуң тудуг бригадазында. **М. Бугалдай.**—Тудугга белеткелди кошкатпас (2 арын).

В. Ситников.—Будурулге харылзаалар-ының будурукчу күштериниң характерине ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң дугайында эш Сталинның өөредиги (2—3—4 арыннар).

И. В. СТАЛИННЫҢ ТУРАСКААЛЫНГА (3 арын).

Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнерине суме (3 арын).

Антонин Запотоцкийни Чехословак Республиканың президентизинге соңгаары (4 арын).

Улустарның тайбың камгалалының конгрезиниң комиссиязының хуралы (4 арын).

Кореяда болуушкуннар (4 арын).

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА ҮЛЕГЕРЛИГ БЕЛЕТКЕНИР

Тыва автономнуг областың социалистиг көдээ ажыл-агыйын бүгү талазы-биле хөгжүдер дээш Совет күрүнениң хүн-бүрү берип турар материал, техниктиг улуг дузаламчызынга даянып, база иштики курлавырларны ажыглап тургаш, областың аныяк колхозтары чыл бүрү тарылга шөлүн калбартып, бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидип, ниицинин малының баш санын көвүдедип, ооң продуктулуун дыка бедидип, чуртка улам хөй таразаны, эштиг, дүктү болгаш өске-даа продуктуларны берип турар.

Ындыг болза-даа, совет кижилер чедип алдынган чамдык чедишкиннерге оожургавайн, харын улам бурунгаарлаар ужурлуг. 1953 чылда көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң мурнунда улам харыысалгалыг чаа сорулгаларны шиитпирлээри турып турар. Ховуларның дүжүттүүн дыка бедидери, ниитиниң малының баш санын, ооң продуктулуун өстүрүп, тараының, картофельдиң, ногаанның ниити чыыдазын болгаш мал ажылының продуктуларын көвүдедири күрүне планында көрдүнүп турар.

Сталинчы бешки беш чыл планының үшкү чылында көдээ ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны чедишкиннигг боттандырары часкы тарылгага үлегерлиг белеткениринден шуут хамааржыр. Областың чамдык колхозтары болгаш МТС-тери часкы ховуу ажылынга эки түннелдиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартып, элээн чедишкиннерни көргүзүп турар.

Чадаана МТС тракторлар септелгезин март 15-те дооскаш, өске септелгелерни чедишкиннигг чорудуп, часкы тарылгага механизатор кадрлар-биле хандыртынган. Ол ышкаш Сүт-Хөл МТС-тиң механизаторлары тракторларның болгаш кожулда чепсек-херекселлерниң септелгезин дооскан. МТС четчир хемчээлдиг кывар түүлүг сөөртүп алган. Бо МТС-терниң механизаторларының чедишкини болза, олар септелгениң кезектеп кылыр методун болгаш дериглерни эки ажыглаанының, ажылдың шынары дээш контрольду тургусканының, социалистиг чарышты калбартканының ачызы болуп турар.

Часкы тарылгага шиитпирлиг рольду машина-трактор станциялары ойнаар ужурлуг. Ындыг болза-даа чамдык МТС-терниң тарылгага багай белеткениг турарындан март 15-ке чедир областың МТС-теринде тракторларның капитал септелгезиниң 12 хуузу, аныа септелгезиниң 40 хуузу септетинмээн болгаш дыка хөй трактор андазыннары, сеялкалар, лущильниктер, культиваторлар септетинмейн турар. Ылаңгыя Бай-Тайга МТС-те тарылгага белеткел кончуг хожудап турар. Ында 13 тракторнуң 7-зи, культиваторларның 70 хуузу септеңнген. Шагаан-Арыг МТС септелгеге кирер тракторларның түгле 57 хуузун септээн. Тес-Хем, Бай-Хаак, Сарыг-Сеп, Чаа-Хөл болгаш өске-даа МТС-терде септелгениң шынары куду болуп турар.

МТС-терде тургустунуп турар байдал үүнү көргүзүп турарыл дизе, областың көдээ ажыл-агый эргелели часкы тарылгага МТС-терниң белеткели канчаар чорун турарынче, ылаңгыя септелгениң шынарынче шоолуг кичээнгей салбайн, улуг механиктерниң, хынакчы-механиктерниң, бригадирлериң болгаш өске-даа ажылдакчыларның ажылын херек кырында контрольдавайн турарын көргүзүп турар.

Көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселлиниң септелгези чамдык районнарның колхозтарында кончуг багай чорун турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң колхозтарында 244 андазының 146-зы, 316 илиирниң 171-ри, 20 сеялканың 6-зы, 629 хомуттуң 272-зи, 197 тергениң 14-түү септетинген. Ол районнуң Ленин аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтары андазындан өске чепсек-херекселлиниң септелгезинге безин кирбээн. Кызыл районнуң «Бай-Булун» колхозу 12 андазындан түгле 3-түү септээн, а 2 ат сеялказының септелгезин эгелевээн. «ТАРН 12 съездизи», «Победа» колхозтар андазыннарның түгле 50 хуузун септээн. Өске-даа районнарның колхозтарында байдал моон дээредевес.

Тарылга эгелээринге чедир ам каш санныг хонук арткан. МТС-терде болгаш колхозтарда көдээ ажыл-агыйның машина, чепсек-херекселлериниң септелгезин дүргеп доозар дээш шиитпирлиг хемчеглер алыры чугула. Партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары машина-трактор паркының септелгезиниң шынары дээш контрольду күштелдирер, септелге үезинде болдунган четпестерни узуткаар ужурлуг.

Машина техниканы часкы ховуу ажылынга ийи ээлчег-биле үзүктел чок ажылап шыдаар механизатор кадрларны МТС бүрүзүнге белеткээр улуг сорулга турбужа, Бии-Хем МТС-те 25 кижи, Сүт-Хөл МТС-те 10 кижи четпейн турар чорук кадр белеткелингге сагыш салбайн, эрткен чыл ышкаш тракторларны долу күчүзү-биле ажыглавас чорукту катаптаарының айылын таварыштырып болур. Ынчангаш МТС бүрүзүнге ийи ээлчег-биле ажылдаарынга четчир санныг механизатор кадрларны белеткеп алыры часкы тарылганы чедишкиннинг чорударынга шиитпирлиг рольду ойнаар ужурлуг.

Четчир санныг бедик шынарлыг үрезин чок тургаш, бедик дүжүт алыр деп кордап болбас. Март 20-ге чедир областа үрезин уруушкунуңуң планы ниитизи-биле ажыр күүсетинген болза-даа, ооң иштинде Улуг-Хем район 98,6 хуу, Өвүр район 95,9 хуу күүсеткен. Урдунган үрезиннериң арыглаашкыны Каа-Хем, Улуг-Хем районнарның колхозтарында багай чорун турар. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарның колхозтарында урдунган үрезиниң 70 хуузу арыглатынмаан. Каа-Хөмде «Большевик» колхозтуң урган үрезининиң 60 хуузу үнүүчел талазыбиле куду шынарлыг болуп турар.

Бедик дүжүт чедип алырының салымчаяанын эки шынарлыг үрезин шиитпирлээр. МТС-терде, совхозтарда болгаш колхозтарда тараа арыглаар машиналарны соксаал чок ажылдадып тургаш, бүгү үрезиннериң арыглаашкынын чажыы болур шынарынга чедир арыглап доозар болгаш ооң хынаддазын чорудар ужурлуг.

Кышкы агротехниктиг хемчеглер, ылаңгыя тарылга шөлүнче өдек, хүл сөөртүлгези чамдык районнарда кончуг багай чорун турар. Бай-Тайга, Өвүр, Сүт-Хөл, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарының колхозтары тарылга шөлүнче чаңгыс-даа тонна өдек сөөртпээн, а хүл чыыдазы областың колхозтарында барык организастатынмайн турар.

Колхозтарда күш-ажылчы курлавырларны тарылга белеткелинче бүрүн мобилизаставайн турар. Картофель, ногаа культураларының үрезинин, тыртар күштү белеткээр болгаш өске-даа хемчеглер кончуг хожудап турда, бо шиитпирлиг хүннерде ниитиниң күш-ажылынга барык киришпейн турар колхозчулар хөй. Байдал мындыг болуп турда, часкы тарылгага көдээниң ажыл-ишчилериниң белеткелиниң дайынчы организаторлары болур ужурлуг районнарның көдээ ажыл-агый килдистериниң чамдык ажылдакчылары кабинеттерге олуруп алгаш, медээ чыырынга өйлешкеш, колхозтарга барып боттуг дуза көргүспейн турарлар.

Ам часкы тарылга чоокшулап келген. Партия райкомнарының, райкүүскомнарының, көдээ ажыл-агый органнарының болгаш колхозтарның, МТС-терниң, совхозтарның удуртукчуларының кол сорулгазы—чүве тоовас, сагыш тайбың чорукту доп-дораан чайладып, часкы тарылгаже белеткелдиң бүгү участоктарында ажылды дүргеледир дээш шиитпирлиг хемчеглерни алыры болур. Колхозчуларны, механизаторларны социалистиг чарышка хаара тудуп, иштики курлавырларны болгаш аргаларны бүрүн мобилизастап тургаш, көдээниң коммунистери, комсомолчулары болза, эң чоокку хүннерде бүгү септелгени доозар, үрезиннерни арыглаар, кышкы агротехниктиг хемчеглериниң планын күүседир талазы-биле көдээниң ажыл-ишчиларинге дузалажыр ужурлуг.

Машина-трактор паркын часкы тарылгага шын болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаары—күрүнеиниң эң чугула сорулгазы. Ол сорулганы шиитпирлээри партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының талазындан МТС-терниң ажылын хүн-бүрү боттуг удуртурундан, трактор болгаш хову бригадаларының ажылынга шыңгыы контрольду, кады ажылдажылганы тургузарындан, МТС биле колхозтарның аразында чарган кереэлиг хүлээлгелерни дем-биле күүседириниңен хамааржыр.

Партия организацияларының агитация-массалыг ажылын тарылга белеткелинге угландырар херек. Колхозчуларның, механизаторларның ортузунга социалистиг чарышты калбартыр, илеткелдерни, беседаларны, номчулгаларны организастаар болгаш мурнакчыларның дуржулгазын пептередир ужурлуг.

Часкы тарылгага үлегерлиг белеткенгеш, эдбекшилдиг дүжүт алырынга, партияның XIX съездизиниң көдээ ажылагыйның мурнунга салган сорулгаларын чедишкиннигг шиитпирлээринге быжыг суурну салыылыңар!

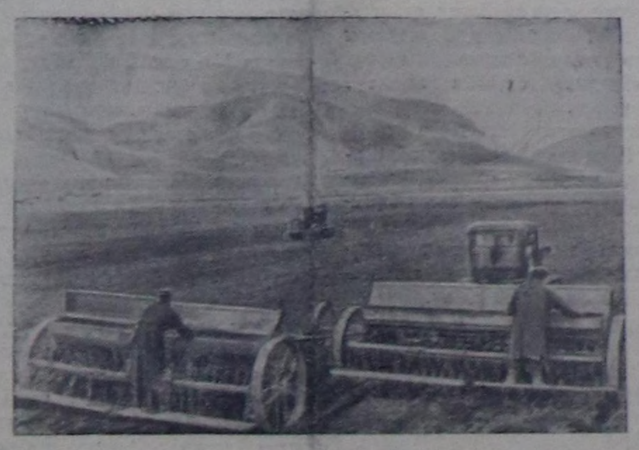

Таджикистанда чазын тарыыр тараа культураларының болгаш хендир-кундряштың массалыг тарылгазы доозулган.

Чурукта: Сталинабад областың Дагаана-Киикский районунун «Правда» колхозунда часкы ховуу ажылдарының чорун турары.

Чуруу **Г. Зайцевтии.** СЭТА-ның пресс-клишези.

Тараажыларның үнелиг эгелээшкини

СТАВРОПОЛЬ. 1953 чылда бүгү көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыры дээш, ниитиниң малының хөгжүлдезинин планын ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбартырынче Ставропольдуң көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларын Либкнехтский районнуң тараажылары кыйгырганнар. Либкнехтский районнуң колхозчулары болгаш механизаторлары күзүн тарыыр кызылтасты гектар бүрүзүнден 160 пудту ажаап алырын хүлээнгеннер.

Чарыштың эгелекчилери болуп үнгеш, колхозчулар болгаш механизаторлар ажыглатынмайн чыдар курлавырларны тып, оларны ажыглалда киирип турарлар. Районнуң колхозтары чазын үрезин чажарларын күзүн андарып белеткеп алганнар, үрезиниң районнап шилээн эң эки сорттарын белеткээн болгаш ол үрезиннерни чажып тарып болур кылдыр арыглап алганнар. Мурнакчы агротехниканың комплексизин ажыглазрын ажыл планнарда көрүп турар. Районнуң бүгү 3 МТС-теринде трактор бригадаларын ийи ээлчегде ажылдаар кадрлар-биле четчелеп хандырган. Олар хову турлагларынче үнүпкеннер.

Либкнехтский районнуң тараажылары эрткен чылын бедик дүжүт алыры дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери болганнар. Олар боттарының хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткеннер: колхозтар гектар бүрүзүнден 130—140 пуд тарааны ажаап алгылааннар. (СЭТА).

Кара-Кумнарда чаа арыглар

АШХАБАД. Туркменияның ыяш ажылагый черлери Кара-Кумнарның элезиннеринге агролесомелиоративтиг ажылдарны дооскан. Саксаулдуң, кандымның, черкезтің тарылгазын болгаш олуртуушкунун беш чартык муң гектар черге чоруткан. Эрте тараан черлер үнүп эгелээн. Кара-Калинскиниң даглыг ыяш ажыл-агый чери амданныг мендальдың садтарын олуртган.

Туркменияның ыяш ажыл-агый черлери эрткен чылдан барык-ла бүдүн чартык муң гектар улуг шөлге арыгларны болгаш дөргүннерни тарып олуртур.

(СЭТА).

Улуг тудугларның чагыглары хуусаа бетинде күүсетинип турар

ЕРЕВАН. Ереванның машина тудуунун заводунуң коллективи көжүп чоруур электри станцияларының, трансформаторларның болгаш генераторларның ээлчеглиг белүүн «Сталинградгидростройже», Соңгу-Крымның болгаш Мурнуу-Украинаның каналдарының тудугларынче чоруткан. Бо чылдың ийиги болгаш бирги кварталдарының чагыгларын кылып чоруткан.

Мрамор заводунуң ажылчыннары Каховка ГЭС-тиң тудугжуларының чагыын хуусаазындан бир ай эрте күүседип бергеннер. Ереванның кабельщиктери Куйбышевтиң гидроэлектростанциязының тудуунче дыка хөй сывырындак демирлерни хуусаа бетинде кылып чоруткан.

(СЭТА).

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БҮГҮ ТАЛА-БИЛЕ БЕЛЕТКЕЛДИГ УЖУРАЖЫР

Белеткелин дооскан

ЧАДААНА. **(Телефон-биле).** Хорум-Даг-за Жданов аттыг колхоз (даргазы эш Кызыл-оол) тарылгага бүгү белеткелин дооскан, ам апрельдиң 1-де шенелде үнүүшкүн кылыр деп турар.

Ховуунуң 130 кижилиг (ооң иштинде хереженнер 43 кижи) ийи бригадалары ажыл онаалдаларын хуваажып алган. Белхозта ниитизи-биле 48 аттарны болгаш 5 шарыларны шагда-ла тускай азыралда киирген семиртип турар.

Кызылтаска 450 центнер, арбайга 150 центнер болгаш чингетараага 50 центнер үрезинни арыглап белеткээни хынаддадан багай эвес болганы илерээн. Ол ышкаш чер чемижидилгезинге 130 тонна өдекти болгаш 5 тонна хүлдү бөлүп белеткээн, 120 ажыг гектар шөлдү шыгын улгатырып чайындылаткан.

Колхоз ховуу ажылының үезинде бир угда 83 аттарны ажылдадып болур бүрүн дериг херекселлериг. Көдээ ажыл-агыйның машина чепсектериниң септелгези база белен. Эштер Сарыг-оол, Кечил-оол оларның удуртукан бригадалары социалистиг чарыштыг ажылдап турар.

Часкы ховуу ажылдарынга чедишкиннигг белеткенип турар

ТЭЭЛИ. **(Телефон-биле).** Бай-Тайга районда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң тараажылары часкы ховуу ажылынга чедишкиннигг белеткенип турар.

Колхоз көдээ ажыл-агыйның машина чепсектериниң септелгезин март 15-те бүрүн дооскан: 14 андазыннар, 20 илиирлер болгаш 8 тергелер шуут белен болган. Ол ышкаш ховуу ажылының үезинде бир угда 40 аттарны берип шыдаар бүрүн херекселлер кылдынган.

Эдбекшилдиг дүжүт өстүрүп алырынга эки шынарлыг үрезин кол айтырыгның бирээзи деп чүвени колхозчулар медереллиг билип турар. План ёзугаар урдунган 106 тонна үрезинден 102 тоннаны чажып тарыырынга белен кылдыр арыглап алган.

Колхозчу тараажыларны бедик күш-ажылче эвилелдеп удуртуун артельдиң даргазы эш Кула, ында парторганизация секретары эш Калдар-оол эки хандырып турар. Амгы үеде колхозчулар Ак-Терек, Бай-Тал бугаларының дөзүнде булукту довурактавышаан, ону бузуп аштап турар.

КЕЛИР ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА

Хорум-Даг школазында

Чөөн-Хемчик районда Жданов аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчу аныяктары 30 кижи (удуртукчузу комсомолчу эш Мунзук) Хорум-Даг чеди чыл школазының 1953—54 өөредилге чылында оттулар ыяжын белеткээри-биле көдүлүп үнгеннер. Оларның мурнунда 1200 кубометр ыяшты кеспишаан, ол-ла черинге доорап, чарып тургузар сорулга салдынган.

Күш-ажыл организастыг тургустунган, бригаданың кежигүннерин эш-эш кылдыр онаагаш, хүн онаалдаларын ажылдың эгезинде-ле бергилеп каан, ооң күүселдезин үргүлчү хынап турар. Олар баштайгы чартык айда 900 кубометр ыяшты белеткеп тургусканнар.

Колхозчу аныяктар бригадазында Чылбак, Лошка, Сентябрь, Чылбар, Баир ышкаш хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар мурнакчылар хөй. Школага одалга ыяжы белеткээрин олар улам калдартып турар.

Эйлиг-Хем школазында

Школаның ажылы күрүнеиниң, бүгү ниитиниң хөрээ деп чүвени Улуг-Хем районда Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчулары медереллиг билип турар. Бо дугайында Эйлиг-Хем школазы эрткен-даа, бо-даа өөредилге чылдарында багай эвес көргүзүглерлиг болуп турары факт болур.

Ажылда чедишкиннерни быжыглавышаан, келир 1953—54 өөредилге чылынга белеткелдерни колхозчулар амдыгаштан чорудуп эгелей берген. Кандыг септелгелер, кылыглар, тудуглар чорударын, анаа хереглээр материалдарны кажанга чедир бүрүн белеткеп алырын болгаш ол бүгү ажылдарның эгелээр база доозар үелерин школаның эргелекчизи колхоз баштаар чери-биле кады планнап турар.

Белеткелге кол айтырыгның бирээзи оттулар ыяш болур. Ол талазы-биле тускай бригаданы организастаан. Олар 151 кубометр ыяшты школа чанынга эккелгеш хап тургускан, 49 кубометрни чарып тургузуп турар. Оларда Сувак, Конгаа, Чолдак-оол, Часкалбаа, Хавандай ышкаш нормазын 2—3 дапкыр күүседип турарлар хөй.

„Алдын сылдыстың кавалери“

«Алдын сылдыстың кавалери» деп романның автору Семён Петрович Бабаевский, 1909 чылда Харьковщинага төрүттүнген. Ооң адазы чери чок ядыы тарачын турган.

С. Бабаевский бодунуң чаш назынын ада-иезиниң көжүп келгени Кубань ховуларынга эрттирген. Ол адазы-биле кады амыдырал дилеп, Кубаньның сууржугаштарын болгаш станицаларын эргий кезип, хөй-хөй түрегделдерни көрүп эрткен. Бабаевскийлерниң чедимче чок амыдыралы 1917 чылга чедир шак ынчаар уламчылап келген.

1926 чылда, кажан Кубаньга көдээ ажыл-агый коммуналарын организастап турар үеде, бабаевскийлиг кезектиң өгбүлези «Стальной конь» («Кан ат») деп коммунага кирген. Ол коммунаны сөөлүнде «Красный пахарь» («Кызыл тараачын») колхоз кылдыр эде организастаан. Аныяк оол, Семен Бабаевский ынчаарда-ла комсомол үүрүнүң организатору апарган. 1930 чылдан эгелээш, Семён Бабаевский комсомолдуң политиктиг, ажылынче шилчип, ВЛКСМ Төп Комитединиң чанынга ажыткан пропагандистериниң курзунга өөренип эгелээн. Ону дооскаанының сөөлүнде солуннар редакцияларынга ажылдап чораан. Семён Бабаевский 1939 чылда Горький аттыг литература институдун дооскан болгаш ол-ла чылын ВКП(б)-ниң хүрээлеңинге хүлээп алдынган.

Совет Эвилелиниң Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Семён Бабаевский фронт солуннарының шериг корреспондентизинге ажылдап турган. С. П. Бабаевский 1950 чылда Ставропольский крайдан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгуткан. Чогаалчы Семён Бабаевский бодунуң амыдыралының хөй кезинин Кубаньга эрттирген болганда, үнүш дүжүттүг, шапкын хемнерлиг, делгем ховуларлыг кайгамчык крайынга кончуг ынак болгаш ону эки билир-даа чораан. Семён Бабаевский бодунуң чаңгыс чер чуртуглларынга аажок чоргаарланыр, колхозчу амыдыралды улам эки, улам культуралыг болгаш чараш, чаагай кылырынче онза чүткүлдүг Кубаньның тараачынарынга, малчыннарынга — социалистиг көдээ ажыл-агыйның дидим чаартыкчылаынга кончуг ынак.

Төрээн ынак крайының, ооң кайгамчык чонунуң дугайында С. Бабаевский мынчалдыр бижээн:

«Эргим Кубаным, сен кайгамчык кижилер-биле кончуг-ла байлак-тыр сен! Чер болганда-ла, таварышкан-на булуцунче көөрге, чок болза, чаагай сеткилдиг тараачын ашакка, чок болза, хөглүг ыраажы танцорга, чок болза, кубаньказын хавааанга чедир кеттиниппкен ширин шырайлыг салды, эрге, чок болза, катырымзаан ак-көк характырлыг аныяк кыска, чок болза, орлан-эрес эр-хейге болганчокла ужуражы бээр сен. Даштындан көөрге, оларда ындыг-ла онза чүве чок ышкаш сагындырар, а кажан сеткил-сагыжынга киржип чугаалажы бээриңге, сээн мурнуңга шынап-ла кайгамчык характер ажыттынып келир, сактырга-ла бойдус бүгү-ле чүвени катыштыр чыгаш, чаяап каан ышкаш кылдыр көстүр: күрүне ажылдакчызы-даа болур-ла, угаангыр-сагынгыр эрес хейлер-даа, төлептиг-топтуг ажыл-ишчилер-даа, харам чок черниң ёзулуг камныг эдилекчилери-даа, шуптула каракка көстүп келир...»

Чогаалчы Семён Бабаевскийниң «Алдын сылдыстың кавалери» деп романын областың ном үндүрер чери тыва дылче очулдургаш, парлап үндүрген. Романда болуушкуннар 1946—47 чылдарның үезинде Усть-Невинский станицада болуп эрттип турар. Совет Эвилелиниң Маадыры танкист Сергей Тутаринов шеригден төрээн черинге чаныып кээп, кижи төрелгениң аас-кежиниң хаалаанчак бедии, чырыткылыг келир үе—коммунизминиң тургузукчузу болгаш организакчызы болурун ол сеткилиниң бүгү ханызындан күзеп турар.

«Алдын сылдыстың кавалери» деп бодунуң романында чогаалчы Бабаевский дайын сөөлүндеги колхозчу көдээниң амыдыралының дугайын бижип турар. Кайгамчык делгем, дүүрээзиниң, чырык делегейни—бүгү. улустуң чогаадыкчы ижин, амыдыралдың бүгү кайгамчык чаачаа хевирлерин, ында бар бергелерни, күш-ажылчы маадырлыг совет кижилерни, оларның бергелерни канчаар ажып эрттип турарын, Төрээн чуртунуң алдары дээш улам чаагай, улам хостуг аас-кежик дээш демисежип турар чаа кижилерниң дугайын чогаалчы бистиң мурнувуска онза шыннылы-биле, онза талантылы-биле көргүзүп турар.

Келир үени сактып, ону тургузарын күзеп турар ханы бодалдыг, хөделип билир, бөдүүн совет кижилерге салым-чаян, бүгү-ле эки шыварлар канчалдыр төрүттүүн келириниң дугайын романда тодазы-биле чугаалап турар.

Совет демократияның амыдыралга боттанып турарының барымдаазы кылдыр, бис беш чыл планының чугаалажыышкынын көргүскен кайгамчык «кежегелерден совет боттуг амыдыралды, ооң бүгү тиилелдиг күчүзүн бүзүреп көөр бис. Ында аная-ла бөдүүн совет кижилер, күрүнеге ужур-дузалыг улуг-улуг айтырыгларны идепкейлии-биле шиитпирлеп, күрүне ажыл-чорудулгазының ёзулуг школазын эрттип, бодунуң салым-чаяанныг келир үезин шиитпирлеп, ону Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле башкарып билириңге өөренип турары биске тодаргайы-биле билдинип келир.

Романның кол маадыры Сергей Тутаринов болза, анаа-ла колхозчудан күрүнеиниң удуртукчу ажылдакчызы—райкүүскомдаргазы, чаартыкчы шимчээшкиниң баштыңчызы болу берип, ооң бүгү-ле амыдыралы улустуң эрге-ажыктары-биле холбаалыг апаар болгаш партияның кижизиткени, күрүнеиниң ёзулуг ажылдакчызы шынарны болунга шингээдип шыдааны романның бүгү бөлүктериниңен көстүр.

Бистиң улустарывыстың сагыш-сеткилчи мөзү-шынарының өзүлдези, күш-ажылга оларның чедишкини, совет патриотизминиң медерели романда кайгамчык тодазы-биле көргүстүнген. Патриотчу болгаш күш-ажылчы медерел, ниитиниң эргеажыы дээш идепкейлиг чорук, бот-боттарындан ангыланыышкын чок тудуш харылзаага өзүп турар.

Ол номну ном садыглаашкынының, хереглел кооперациязының магазиннериңен болгаш Союзпечатьтың бүгү-ле киоскаларындан садып алырын негеңер, бистиң улузувустуң, Төрээн чуртувустуң болгаш Ленин—Сталинның улуг партиязының хөрээ дээш үре-күүселделіг ажылдаар чорукка ол ном силерни өөредир болгаш чаа-чаа шынарларны шингээдириңге, коммунизм дээш демисежириңге силерге дузалаар.

И. ЕРОЦКИЙ.

И. В. Сталинның Чогаалдарының фин дылда үндүрүлгези

ПЕТРОЗАВОДСК. Карело-Финниң күрүнеиниң ном үндүрер чери И. В. Сталинның Чогаалдарының XIII томун фин дылга парлап үндүрген.

Иосиф Виссарионович Сталинның классиктиг чогаалдарын фин дылга каш катап чаартып парлаан. Сөөлгү чылдарның дургузунда И. В. Сталинның тус-тус ажылдарын 50 чедир парлап үндүрген.

(СЭТА).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Сүт-Хөл районда полит-массалыг ажыл

СЭКП Сүт-Хөл райкому ажылчы чоннар өртүзүнга партийжи политиктиг ажылды калбартып нептередиринге әләән хемчегларни ап чоруткан.

Болуп әткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга белеткел ажылдары әгеләәнден бәәр партия әге организацияларының чанында 19 агитколлективтерниң 195 агитаторлары районнуң ажылчы чоннарының өртүзүнга янзы-бүрү темаларлыг 37 лекцияларны, 69 иletкелдерни номчаан болгаш 925 беседаларны, 520 номчулгаларны чоруткан.

Ажылчы чоннарның өртүзүнга партийжи полит-массалыг ажылдарны калбартың нептередириниң талазы-биле «Сталинчы орук» колхозта агитколлективин агитаторлары әң идепкейлиг ажылдап турар. Агитаторлар чорудуп турар беседаларынга болгаш номчулгаларынга партияның XIX съездизиниң шиитпирлерин болгаш съездиниң түңнел хуралынга әш Сталинның төөгүлүг чугаазын база ооң «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг ажылын кол темалар болдуруп чорудуп турар.

Ам агитаторлар ажылчы чоннар өртүзүнда улуг баштынчы болгаш башкы Иосиф Виссарионович Сталинның ажыл-амыдыралының дугайында беседаларны, номчулгаларны чорудуп турар болгаш улуг баштынчының мөчүәнинге холбаштыр солунларга парлатынган материалдарны тайылбырлап таныштырып турар. Ооң-биле кады агитаторлар бистиң областың мурнунда ажыл-агый, культура тургузуушкуннуң талазы-биле салдынып турар улуг сорулгаларны таныштырып турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.

Улуг сонуургал-биле өөренип турар

Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук» колхозунда И. В. Сталинның биографиязын өөренир бөлүм ажылдап турар. Өөредилге чылы эгеләәнинден бәәр бөлүмнүң дыцнакчылары И. В. Сталинның биографиязының 8 эгелерин өөренип доосканн, ам партияның XIX съездизиниң шиитпирлерин болгаш әш Сталинның съездиниң түңнел хуралынга чугаазын өөрениринче шилчип киргеш, съездиниң түңнел хуралынга әш Сталинның төөгүлүг чугаазын база партия Төп Комитединиң ажылының дугайында әш Маленковтуң отчёт иletкелин өөренип доосканн. Бөлүмнүң дыннакчылары ам съездиниң арткан материалдарын өөренип турар.

Бөлүмнүң дыцнакчыларынан әштер Санчат, Аяа, Базыр, Найдан, Кумаажык олар өөренип әткен материалдарны чедишкинниг шингәәдип ап турарлар.

Ам бөлүмнүң дыцнакчылары съездиниң материалларын чогуур хуусаада чедишкинниг өөренип доозар сорулганы салып алган кызымаккай ажылдап турар.

М. ШОГЖАЛ.

Часкы тарылгага белеткел дугайында

Барыын-Хемчик партия райкомунуң V пленуму болуп әткен. Пленум районда часкы тарылганың белеткелин чугаалашкан. Бо дугайында иletкелди партия райкомунуң секретары әш Х. Аракчаа кылган.

Хову ажылындан бедик дүжүттү алырының үндезини болур часкы тарылгага белеткелдиң чедишкиннерин пленум демдеглээн. Ынчалза-даа бо ажылда улуг четпестер барын иletкелчи болгаш аңаа санал бергеннер иletреткен.

Үрезин уруушкуну районда ниитизи-биле күүсетинген деп санатынып турза-даа, «Комсомол 30 чыл ою», «Совет Тыванын 5 чыл ою», «Тиилелге» колхозтарда арбай үрезини барык-ла чок болуп турар, ону четчелеп алыр хемчегларни ол колхозтарның удуртукчулары чорутпаан. Ол колхозтар аңаазын илиир септелгезинче ам-даа кирбээн. Үрезин арыглаашкынының темпизи ооҗум чоруп турар. МТС тракторлар болгаш андазыннар септелгезин ам-даа дооспаан.

Тарылга шөлүн сайзырадыр—өдек болгаш хүл төтер хемчеглер чорутунмаан. «Кызыл тараачын», «Большевик», «Комсомол 30 чыл ою» колхозтар ажыл аттарын кам чок эдилеп турар. Механизаторлар белеткээр ажылды партия райкому, райкүүском болгаш МТС, колхозтар удуртукчулары ам-даа чедир үнелевейн турар деп пленум айыткан. «Барлык» совхозта ам-даа 7 тракторист четпес.

Ол ышкаш өске-даа четпестерни пленум демдеглээн. Пленумга эштер Бугалдай, Сендажы, Седип, Конзай-оол, Красный, Чарык-Карак болгаш оон-даа өскелер санал бергилээн.

Часкы тарылганың белеткелин экижидериниң практиктиг хемчеглери айыткан шиитпирни пленум хүлээп алган.

С. АЛЕЕТ.

Колхозтуң партия эге организациязы

Өвүр районнуң Саңды сумузунда «Кызыл тук» колхозтуң партия организациязы (секретары әш Бузур-оол) болдунуң ажылын экижиткен.

Отчёт-соңгулдалыг хурал болган үеден бәәр эге организацияның хуралдары 9 катап болган. Аңаа партийжи-организастыг болгаш партийжи-политиктиг ажылдарның база колхозтуң ажыл-агыйынга партийжи удуртулганың чугула айтырыгларын чугаалажып турган. Районнуң партия конференциязының болгаш эге организацияның отчёттуг соңгулда хуралының шиитпирлерин, коммунистерниң шүгүмчүлелчи саналдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле боттуг ажылдар чорутундан.

Эге организацияның чанында политшколада 16 коммунистер өөренип турар. Кичээлдериң чүгле саның көвүдериниге кызыгаарлатынмайн, а ооң идеялыг шынарын бедиринче кичээнгейни угландырган. Пропагандистер С. Очур, М. Даваа олар боттарының билииниң деннелин эки бедитпишаан, политшколаның кичээлдерин бедик идеялыг децнелге доктаамал эрттирип турарлар. Олар болза, коммунистерниң политиктиг өөредилгезин хүн-бүрү практиктиг сорулгалар-биле эки холбаштырып келген. Партияның XIX съезлизиниң материалдарын амгы үеде өөренип турарынга холбаштыр ыныаңнылардың сонкурлары ыяа болгаш Бузур-оол болгаш колхоз даргазы Очур олар хүн-бүрү сүмелиг ажыл-биле экижиткенвер. Хереҗеннерниң колхоз бүдүрүлгезинде киржилгези калбарган. Ылангыя оларның иштинден хереҗеннер Дөктегене, Амыржаан көскү шалыпчылар болуп турарлар. Колхоз часкы хову ажылынга белеткелди доосканн.

Эге организация болгаш колхозтуң баштаар чери партияның XIX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга улам чедишкинниг боттандырар дээш ажылды оон-даа артык экижидер үжүрлүг.

Д. ШАГДЫР.

Эйлиг-Хемде № 5 агитпункт

Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хем сумузунда партия эге организациязының эш Дадар-оол эргелекчилээн агитпунктузу болуп әткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларының үезинде болгаш база ам үеде партийжи полит-массалыг ажылды ажылчы чоннар өртүзүнга нептередириниң талазы-биле чедишкинниг ажылдап турар. Агитпунктуда 150 санныг янзы-бүрү аттарлыг нөм-дептерлер бар. Агитпункт агитаторларның дуржулга солчуушкуннуг чөвүлел хуралын чыл эгезинден бәәр ийи катап әрттирген.

Агитаторлар ажылчы чоннарның өртүзүнга партияның XIX съездизиниң материалдарын база делегейде болуп турар болуушкуннарның дугайын ажылчы чоннарга солуп турар.

Агитаторлардан эштер Кара-оол, Дадар-оол, Хандываа, Өшкү-саар, Апыр-оол, Тырыш-оол, Биче-оол, Сандаков олар әң идепкейлиг ажылдап, ажылчы чоннар өртүзүнга хөй-хөй беседаларны, номчулгаларны чорудуп турар. Агитаторлар ажылчы чоннарны часкы тарылгага белеткелди чогуур үезинде доозарынче, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырынче кыйгырып турарлар.

Н. МАЙГЫН-ООЛ.

Эки ажылдыг агитколлектив

Кызыл районнуң Кара-Хаакта партия эге организациязының 20 агитаторлардыг агитколлективи ажылчы чоннар өртүзүнга партияның XIX съездизиниң материалдарын чедишкинниг тайылбырлап таныштырып турар. Агитаторлардан эштер А. Донских, М. Көк-оол олар ажылчы чоннар өртүзүнга беседаларны, солун номчулгаларын әң хөй чорудуп, идепкейлиг ажылдап турар.

Партия эге организациязы агитколлективтиң агитаторларының семинарларын алды удаа әрттирип, агитаторларның мурнунда турар сорулгаларны тайылбырлап берип турган болгаш оларның ажылының дуржулгазын солуштурарын организастап турган.

Ч. ЕНЗУК.

Дарый сегидер

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунда партия эге организациязының агитколлективи (удуртукчузу эш Ёнзак) ажылчы чоннар өртүзүнга партияның полит-массалыг ажылын чорударын четпес организастап турар. Агитколлективте 30 агитаторлар санатынып турар, партия эге организациязы оларның әләән хөйүнге мынчага чедир тускай участокту айтып бербээн. Ынчангаш ол агитаторлар чүгле даңзыда кирип турар боордан башка ажылчы чоннар өртүзүнга полит-массалыг ажыл чорударынга киришпейн турарлар.

Агитколлективтиң ажылын дарый сегидери негетинин турар.

Н. ОЧУР-ООЛ.

КОЛХОЗ ТУЛУЧУНДА

Колхозтуң тудуг бригадазында

Улуг-Хемниң Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхозтуң сууру кончуг чараш кудумчуларлыг кылдыр дүргени-биле калбарып турар. Ында чүгле чүрүтелга бажыңнары чаазы-биле хөй немежип турар әвес, ооң-биле кады бүдүрүлге тудуглары база массалыг кылдынып турар.

Бо чылдың тудуг планы ёзугаар чедир кылдынмаан 5 чүрүтелга бажыңнарын доозар, 9 чаа бажыңнарны тудар, ол ышкаш ниити тудуглардан уруглар яслизи, бир үеде 5 тонна тараа курганыр сушилка, 80 ажыл аттарынга, 100 инекке, 500 хойга чаа кажааларны болгаш 100 аттка серилиг девээни кылыр. Бо чиик әвес чугула сорулганы әрестиг боттандырары дээш колхозтуң тудуг бригадазы хынамчалыг белеткевишаан, ол черде узуну 81 метр, дооразы 11 метр кажааны хой фермазынга кылып доосканн, ону сөөртүп бадырарын эгелей берген. Ол ышкаш 250 чудуктарны эзим адаанда, 250 чудуктарны Оорутда сөөртүп эккелген.

Белеткетинген тудуг ыяжы сөөрттүр ажылда 10 аттарлыг 20 кижи болгаш кеспишаан, черниң агында бөле сөөртүп турар 12 кижи бар. Оларның аразында социалистиг чарыштың керээлери чардынган, ооң боттанылгазын үргүлчү хынап, неделя санында түннеп турар. Тудугжуларның өртүзүнга тайылбыр массалыг ажылды агитаторлар эштер Х. Салбыр-оол, М. Сады-оол олар үргүлчү чорудуп турар.

Мооң-биле кады улуг четпестер барын айтыры база чугула. Сөөрттүлгеде ам-даа 5 аът, 20 кижи четпейн турар. Эрткен чылда белеткетинген әләән хөй чудуктар тайгада хевээр арткан. Шак ындыг байдал бо чылын база болурунга чоокшулап, ылангыя сөөртүлге дыка хожудап турар. Бо дугайында удуртулганы күштелдирери чугула.

Х. ТЕМБРЕЛЬ.

Тудугга белеткелди кошкатпас

«Победа» колхоз болза, Барыын-Хемчик районда улуг колхозтарның бирээзи. Ындыг чугула ажыл-агый черинге удуртулганы амгы негелдениң децнелинге чедир бедиткен турар ужурлуг.

1952 чылда чүрүтелганың 23 бажыңнарын кылыр турган, оон чүгле 9 бажың тудуп алган. Ол ышкаш мал кажаалары кылыр планын чүгле 23 хуу, бүдүрүлге тудугларынын—40 хуу күүсеткен. Эрткен чылда турган ол бүгү четпестерни каттавас дугайында колхозтуң даргазы эш Агбаан, парторганизация секретары эш Чарык-Карак олар кандыг-даа хемчег албайн турар.

Бо чылдың тудуунга 1400 кубометр ыяш белеткээр турган, кыштың үш айларының дүргузунда чаңгыс чудук-даа эккеп албаан, тайгада безин кестинген ыяш чок. Ол болза, ажылдың чай чогунда әвес, а удуртулганың ала-чаатаар агымда шилчээнин хереченлеп турар факт болур.

Колхозтуң 280 ажыг өрегелериниң иштинде бо хүннерге чедир бажыңныг болганнар чүгле 29 өреге. Ажылдың ол чугула участогу ындыг онза хожудашкында уламчылавышаан турунда, колхозтуң удуртукчулары эштер Агбаан, Чарык-Карак олар сагыш амыр олуруп турары канчаптаа шын әвес.

Колхозтуң төвүнде база кандыг-даа тудуг кылдынмайн турар. Тудуг бригадазының бригадири эш Сюрюнүн ажыл-ишчи әвес удуртулгазының түңнелинде бо чылдың колхоз тудуунуң планы үстүрүнге четкен. Ындыг харыысалга чок байдалдарны биле тура партияның район комитеди болгаш райсовет күүскому боттуг хемчег албайн турары база-ла четпес. Бо талазы-биле шиитпирлиг хемчегни дарый ап чорудары чугула.

М. БУГАЛДАЙ.

Чаа хемчеглерни алган

Кызыл районнуң Чедерде «Победа» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазы 1953 чылдың эгезинден бәәр 4 чүрүтелга бажыңын, 1 контораны, 2 хураган кажаазын болгаш эрткен чылда доозулбаан электростанциязының тудуун колдуунда доосканн.

Ындыг болза-даа, колхоз тудуг ыяжының белеткелинче сагыш салбайн турарындан 100 кубометр ыяш белеткээр турган, марттың эгезинге чедир чүгле 40 кубометр ыяш кестингени кончуг четпес. Тудуг бригадазының күжүн четчелээр дугайында колхоз баштаар чер хемчег албаан. Эрткен чылдың бүдүрүлге планында тудуг бригадазынга көрдүнген күштүң чүгле 50 хуузу, тодаргайлаарга, 15 кижи, 9 шанак, 10 аът ажылдап турар. Ындыг эвээш күш-биле тудуг планын канчап-даа күүседип шыдавас.

Чоокта чаа болган колхозта партия эге организациязының хуралынга тудуг ажылының чорудуп турарының дугайында чугаалашкаш, колхоз баштаар черинге база тудуг ажылының бригадазының бригадири эш К. Норбуга тудуг бригадазынга күштү немеп, ажылды экижидерин даасканн. Партия организациязындан тудугжуларның өртүзүнга полит-массалыг ажылды чорудуп турган, ыяш белеткелиниң планын апрель 30-ниң бетинде доозарының хемчээн алыр деп шиитпирлээн.

Р. ОЧУР-ООЛ.

Бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң дугайында эш Сталинның өөредии

Эш Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг ажылы марксизм-ленинизмниң хөгжүлдезинде чаа, дээди чада болуп турар. Бистиң шылгарангай угаанныг баштынчывыс болгаш башкывыс ол ажылынга ниитилел бүдүрүлгезиниң болгаш база социалистиг ниитилелге материалдыг чаагай үүлдерни хуваарының хоойлуларын бүгү талаби-биле шинчилеп, социалистиг экономиканың хөгжүлдезиниң әртемниг үндезиннерин тодарадып, социализмден коммунизмге чоорту шилчилгениң аргаларын айыткан. Экономиктиг теорияның айтырыгларын генийлиг ажылдап кылганы-биле эш Сталин марксисчи-ленинчи политиктиг экономияны ырак бүрүнгаар дешиткен.

Эш Сталин бодунуң ажылынга бүдүрүкчү күштериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының дензигүүрүнүн дугайында айтырыгга улуг хайгааралды салып келген. Амгы үеде капитализмниң болгаш ССРЭ-де социалистиг тургузуушкунуң практиказының анализинге үндезилээш, эш Сталин бүдүрүкчү күштериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының удур-дедир харылзаазының дугайында, ниитилел хөгжүлдезиниң янзы-бүрү чадаларында оларның чаңгыс-эвиниң болгаш чөрүлдәлериниң характеринин дугайында Марксты өөрединиң сайзыраткан, амгы үеде капитализмниң байдалдарында, социализмден коммунизмче шилчилге үеениң байдалдарында болгаш бүдүрүлгениң социалистиг аргазының байдалдарында бүдүрүкчү күштериниң характеринге бүдүрүлге харылзааларының ыяавыла дүгжүрүнүн хоойлузу канчаар хөделип турарын көргүскен.

Эртемниң хоойлуларының ролюнга болгаш характеринге субъективтиг-идеалистиг үзел-бодалдарны чылча шапышаав, марксизм ол хоойлуларны—бойдус эртеминиң-даа талазы-биле, ниитилел амыдыралының-даа талазы-биле — кижилериниң күзелиниң хамаарышпайн болуп турар объективтиг чорудулгаларның көрүнчүктелиишкини кылдыр билип турарын эш Сталин көргүскен.

Ниитилел хөгжүлдезиниң бүгү-ниити хоойлузу

Ниитилел бүдүрүлгезин марксизм бодун, чарыбас ийи талалыг: ниитилелдиң бүдүрүкчү күштери болгаш кижилериң бүдүрүлге харылзаазы кылдыр көрүп турар. Бүдүрүкчү күштер, тодаргайлаарга материалдыг чаагай үүлдерни бүдүрүп кылыр бүдүрүлге чепсектери болгаш бүдүрүлгеге тодаргай дуржулгазының болгаш күш-ажылга чаңчылдарының ачызы-биле бүдүрүлге чепсектерин хөделдирип турар болгаш ооң-биле материалдыг чаагай үүлдерни бүдүрерин боттандырып турар кижилер—эргежок чугула материалдыг чаагай үүлдерни демиселге тып ап, бойдустуң күштериниң ниитилелдиң хамаарылгазын илергейлеп турар бүдүрүлгениң бир талазы болуп турар. Ниитилел бүдүрүлгезиниң өске талазы болза, бүдүрүлгениң чорудулгазында кижилериң бот-бодунга удур-дедир харылзаазы—кижилериң бүдүрүлге харылзаалары болуп турар.

«Политиктиг экономияның шүгүмчүлелинге» деп ажылының эге сөзүнге К. Маркс мынча деп бижээн: «Бодунуң ажыдыралының ниитилел бүдүрүлгезинге кижилер боттарының күзел-соруунган хамаарышпас, оларның материалдыг бүдүрүкчү күштериниң чогуур чадазынга дүгжүп турар тускай, эргежок чугула харылзааларга — бүдүрүлге харылзааларынга кирип турар» (К. Маркс болгаш Ф. Энгельс, «Шилитингген чогаалдар», том 1, арын 322).

Эш Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп чаа ажылында «бүдүрүлге харылзаалары» деп биликшиниң бүгү талалыг характеристиказы бердинген. Бүдүрүлге харылзааларынга: бүдүрүлге херекселдериниг өөчүүнүн хевирлери; оорттан ўкталып турар бүдүрүлгеде янзы-бүрү социал болуктериниң байдалы болгаш оларның удур-дедир харылзаазы, азы Марксты чугаалааны ышкаш, «бодунуң ажыл-чорудулгазын удур-дедир солужары»; олардан бүрүнү-биле хамааржып турар продуктуларны хуваарының хевирлери хамааржыр.

Бүдүрүкчү күштер болгаш бүдүрүлге харылзаалары чарылбас чаңгыс-аай ниитилел бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезиниң чорудулгазында бот-боттарынга саңлдарлыг болуп турар. Ол үүлүү ынчалдыр көрбес чорук идеализмниң талазынче чайлаш чок чедирип турар. Социализмниң экономиктиг хөгжүлдезиниң хоойлуларын билбес, марксизмниң янзы-бүрү хажыдыкчыларын эш Сталин сойгаан илереткен. Шак ындыг тендирип чоруй барган «марксистерниң» бирээзи Л. Ярошенко болган. Ленин биле Сталинның шагда-ла чылча шапканы Богдановтуң үзелдерин катап диргиспишаан, удустуң дайзыны Бухаринниң идеязын бүгүү тырттып киирбишаан, Ярошенко болза, социализмниң үеинде бүдүрүлгелиг, экономиктиг харылзааларның ролюн куруг хоозун ёзу-биле чок кылдыр көөрүнге четкеш, бүдүрүлге харылзааларын бүдүрүкчү күштерге дуй бастырып турар кылдыр санаан. Айтырыгны ынчалдыр салыр чоруктан шынаг-ла хөктүт—болунуң экономиктиг базизи чок социалистиг тургузуг болуп турар-дыр деп эш Сталин бижээн.

Бүдүрүлге харылзаалары кандыг-даа характерлиг болза, а черле экономиктиг базис кажан-даа, кандыг-даа тургузугнуң үеинде бүдүрүкчү күштер ышкаш бүдүрүлгениң эргежок чугула болуп турар.

Ниитилел хөгжүлдезиниң формация бүрүзүнүн бодунун онза объективтиг хоойлулары-биле чергелештир (чижээлээрге: капитализм үеинде конкуренциянын болгаш бүдүрүлге анархиязының хоойлузу, социализм үеинде улус ажыл-агыйының план ёзугаар хөгжүлдезиниң хоойлузу) бүгү-ле формацияларга ниити объективтиг экономиктиг хоойлулар бар болгаш турун турар, ол хоойлулар болза, бүгү-ле формацияларга ниити болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң бүгү дүргузунда хөделип турарлар. Ындыг хоойлуларга: чаңгыс-аай ниитилел бүдүрүлгезинде бүдүрүкчү күштериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының дугайында хоойлу, бүгү ниитилел формацияларының хөгжүлдезиниң чорудулгазында харылзааларының дугайында бүдүрүкчү күштер-биле бүдүрүлге харылзааларының аразында харылзааларының дугайында хоойлу хамааржыр.

«Оон чүү болурул диже, ниитилел формациялары чүгле боттарының тускай хоойлулары-биле аңгыланган әвес, харын бүгү-ле формацияларга ниити экономиктиг хоойлулар-биле бот-бодундан харылзашкан турар-дыр»—деп эш Сталин бисти өөреткен («ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары», арын 71).

Марксты, Энгельстиң, Лениннин, Сталинның ажылдарында ниитилелдиң бүдүрүкчү күштериниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының диалектиказының ханы шинчилели бердинген, ол шинчилелдиң кол утказы Марксты ажытканы бүдүрүкчү күштериниң бүдүрүлге харылзааларының характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн хоойлузу болуп турар. Ол хоойлуга даянган, марксизм-ленинизмнің классиктери капитализмни социализм-биле революсчу ёзу-биле солуурунун чайлаш чогунун дугайында түннелди кылып, әртемниг коммунизмни тургусканнар.

Эш Сталинның «Диалектиктиг болгаш төөгү материализминиң дугайында» деп ажылында ол хоойлу оон ынай ханы әртемниг сайзыраашкынны алган.

Бүдүрүкчү күштер болза, бүдүрүлгениң эң-не шимчеңгир болгаш революстуг элементизи болур дээрзин эш Сталин көргүскен. Баштай ниитилелдиң бүдүрүкчү күштери өскерлиг турар болгаш сайзырап турар, а ооң соонда ол өскерлиишкиннерден хамаарыштыр, олар-биле холбаштыр кижилериниң бүдүрүлге харылзаалары, кижилериниң экономиктиг харылзаалары өскерлип турар.

«Бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдези-биле хамааржып хөгжүвүшаан, бүдүрүлге харылзаалары ону дүргедиги азы ооҗумнадып турган, бодунуң эдлчээнде бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниге саңлдарны халдадып турар. Бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң өзүлдезинден кончуг ур хожудап калып, ооң-биле чөрүлдәәге турун шыдавас, чүге дээрге, бир әвес бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң характеринге, оларның байдалынга таарыжып, бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинге делгемни берип турар болза, чүгле ынчаарда бүдүрүкчү күштер четче долузуубиле хөгжүп болур деп чүвени демдеглээри эргежок чугула. Мынчангаш, бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинден чежемейнин-даа хожудап калып турза, олар—эрте-даа бол, орай-даа бол,—бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң деннели-биле, бүдүрүкчү күштериниң характери-биле таарыжы бәәр ужурлуг болгаш шынап таарыжылгага каап турар» деп эш Сталин өөреткен (Лениннизмниң айтырыглары, 11-ги үндүргени, арын 621).

Бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн экономиктиг хоойлузунуң кол демдектери болгаш негелделери ында болуп турар.

Аңгы талазы-биле антогонистиг (әптеш чок) формацияларын (кол эдилекчи тургузуг, феодализм, капитализм) байдалдарында бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге дүүшпес чоруу, оларның аразында чөрүшкә чурттап эртирип турар аңгылар ол экономиктиг хоойлуга кадыг-дошкун удурланмышкынны кылып турарлар.

Бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн хоойлузу болза, ниити социалистит эртем болур, ол хоойлу янзы-бүрү ниитилел-экономиктиг формацияларны ботбодунга харылзаштырып турар. Ол экономиктиг хоойлунуң хөделишкини эгеамыдырал ниитилелиниң тургузуундан кол эдилелиниң тургузуунче, ооң соонда феодализмче, капитализмче, адактың сөөлүнде, социалистиг тургузугже шилчилгени белеткээн.

Капитализм бүдүрүкчү күштериниң депшилгезин моондактап турар

Эш Сталинның «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп ажылының парлатынын үнеринге чедир дыка хөй совет экономистер болгаш философтар социалистиг формация мурнунда турган капитализм бүдүрүлге харылзааларын бүдүрүкчү күштериниң аразында бүрүн дүгжүүшкүн туруп шыдавас турган, а «долу әвес» азы чүгле «хамаарылгалыг» дүгжүүшкүн боттанып турган деп санап турганнар.

Ындыг бодал болза, шын әвес, әртем ёзугаар әвес бодол болур деп эш Сталин өөредип келген. Буржуаз революциянын үеинин соонда буржуазия феодалды бүдүрүлге харылзааларын буза шапкан болгаш буржуаз бүдүрүлге харылзааларын тургузун апканда, буржуаз бүдүрүлге харылзаалары бүдүрүкчү күштериниң характеринге дүгжүп турган үелер чугаажок турган. «Удур таварылгада капитализм буржуаз революциянын соонда хөгжүп турганы ышкаш ындыг дүргени-биле сайзырап шыдавас турган ийик»— деп эш Сталин айыткан («ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары», Күрполитиздат. 1952 ч арын 50—51).

Бодунуң аңгы талазы-биле тергиделиниң эүс чылдан эвээш әвес үеинде буржуазия, мурнунда турган салгакчыларны катап алганынан улам хөй санныг, улам улуг бүдүрүкчү күштерни тургускан деп «Коммунистиг партияның манифестинде» Маркс болгаш Энгельс бижээннер. Ол болза, мынчаарда, буржуазия бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характе-

И. В. СТАЛИННЫҢ ТУРАСКААЛЫНГА

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге

Бүгү ажылчы чоннарның баштынчызы өш Сталинның мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалын Малайяның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди илередип тур. Малайяның коммунистери болгаш бүгү улустары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын болгаш совет улусту долгандыр улам сырый катыжар болгаш бүгү делегейге тайбын дээш демиселди, коммунизм дээш демиселди туюлунга чедирер дээрзинге бүзүреливисти бо аар-берге хүннерде илередип тур бис.

Эш Сталин мөңге чурттаар!

Малайяның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди.

И. В. Сталинның тураскаалын Румынияда мөңгежидип турары

БУХАРЕСТ. Румынияның телеграф агентилелиниң дамчыдып турарын өзүгаар алырга, И. В. Сталинның тураскаалын мөңгежидер сорулгазы-биле Румынияның ажылчын партиязының ТЬ-зы болгаш Румын Улус Республиканың чазаа ажылчы чоннарның күзелин хандырар деп докладтаан болгаш «Скынтейя» Бажыңының полиграфия комбинадынга, Сталин областа чаа химия заводунга болгаш Бухарестиниң шериг академиязынга И. В. Сталинның адын тыпсырын; 1953—1955 чылдарның дургузунда Яссы, Клуж, Тимишоара, Плоешти, Ралыц, Констанца хоорайларга И. В. Сталинның тураскаалдарын тургузар, И. В. Сталинның амыралын болгаш ажыл чорудулгазын көргүзүп турар үргүлчүнүң делгелгези-биле В. И. Ленин—И. В. Сталинның музейин ажыдарын докладтаан.

(СЭТА).

„Сталин мөңге чурттаар“ деп документальдыг венгр кино

БУДАПЕШТ. Венгрияның хроникальдыг болгаш документальдыг кинолар студиязы «Сталин мөңге чурттаар» деп документальдыг чаа кинону кылып үндүрген. Бүгү ажылчы чоннарның баштынчызы болгаш башкызы И. В. Сталинның мөчээнин холбаштыр венгр улустың кажыдалын кинода көргүзүп турар. Венгр Улус Республиканың Күрүне хуралының кажыдалдыг хуралын, Будапештиниң ажылчы чоннарының И. В. Сталин аттыг шөлге кылганы кажыдалдыг митингини, а ол ышкаш Татабанга, Сталинварошта Матиас Ракоши аттыг металлургия комбинадынга, Юрэниң Червенков аттыг чер ажылдыг бүдүрүлге кооперативинге болган кажыдалдыг митингилерни кино-чурукка тыртырып көргүскен.

Кино-чурукта Москвага кажыдалдың хүннерин тыртырган кадрларны база киирген.

(СЭТА).

И. В. Сталинның тураскаалынга

ВЬЕТНАМ

ШАНХАЙ. Вьетнамның информация агентилелиниң дамчыдып турарын өзүгаар алырга, ажылчы чоннарның ынак баштынчызы И. В. Сталинның тураскаалынга алдар болдурган кажыдалдыг хурал март 15-те Вьетнам Демократтыг Республиканың үш дугаар иштики зоназынга болуп эрткен. Хуралга 10 мун хире кижи—улустың болгаш армияның төлөөлекчилери киришкеннер.

Хуралды даргаалаан, үш дугаар зонада Вьетнамның партиязының Лао-Донг организациязының секретары болгаш ол-ла зонада удурланыышкынның Административтиг комитединиң даргазы Ле Тхан Нги дешилгелиг кижи төрелгетенге И. В. Сталинның улуг алдар-хвылаазының дугайын чугаалаан. Фашизмни Совет Эвилелиниң тиилээни болза, Вьетнамга август революциязының тиилелгеинге таарымчалыг, байдалды тургускан болгаш эп-найыралчы Совет Эвилели вьетнам улустың чөптүг хөрөөнге кезээде деткимчени көргүзүп келген деп чүвени ол ышкаш Ле Тхан Нги чугаалаан.

«Генералиссимус Сталин өлбээн, ооң алдарлыг хөрөө вьетнам улустың болгаш бүгү депшилгелиг кижи-төрелгетенниң чүректеринге кезээде чурттаар» деп ол бодунуң чугаазының төнчүзүнде чугаалаан. Ынак баштынчы И. В. Сталинга бердингениниң демдээ кылдыр Коммунистиг партия-биле болгаш Совет Эвилелиниң улустары-биле акы-дүңманың найыралын быжыглаарының таңгыраан бүгү чылганнар бергеннер.

ГВАТЕМАЛА

ЛОНДОН. «Нуэстро диарио» солуннуң дыңнадыынга үндезилээш, Рейтер агентилелиниң дамчыдып турары болза, И. В. Сталинның тураскаалынга алдар болдурган хурал Гватемала хоорайга болган. Гватемаланың политиктиг ажылдакчылары болгаш национал хуралдың кежигүннери хуралга олурушканнар. Гватемаланың дипломады Луис Кардоса-и-Арагон тайбың камгалалынга И. В. Сталинның бедик алдар-хвылаазын демдеглээн.

(СЭТА).

Бии-Хем МТС-тиң слесары Д. П. Гилев трактор кезектери септээр ажыл нормазын 200 хуу чедирип турар. Эш Гилевти областың хүндүлел самбразында киирген.

Чурукта: Д. П. Гилевтиң ажылдап турары.

Чуруу С. Феоктистовтуу.

Белеткел кошкак

Улуг-Хем районнуң Хайракан сумузунда Мичурин аттыг колхоз часкы тарылгага белеткелди кончуг четпес чорудуп турар. Колхоз бо чылдың тарылгазынга тараа культураларының 84 тонна үрезинин уруп алган. Ооң арыглааны үчүге 37 тонна, а арыглатынмааны 47 тонна.

Колхоз 28 андазындан 18-ти, 18 илиирден 12-ни, 31 хомуттан 15-ти септеп алган.

Үрезин арыглаашкынын, чепсек-хереклелдиң септелгезин дүрген доозар болгаш тарылга шөлүнге өдек, хүл төгер дээн ышкаш агротехниктиг хемчеглерни чорудары чугула.

В. ПЕТРОВ.

Кежигүннерниң негелдези

Өвүр районнуң Саглы сумузунда профэвилел кежигүннери элээн хөй. Ынчангаш, аңаа профэвилел организациязы тургустунган турган. Ооң даргазынга эш Сидоровны кежигүннер соңгуп алган.

Ол үеден бээр ам барык-ла бир чыл чоокшулаан. Профэвилел организациязының кандыг-даа ажылы чорутунмайн келген. Эш Сидорова өске черже чорутканындан бээр чартык чыл ажа берген. Ол үениң дургузунда организация удуртукчу чок болуп турарынга районнуң профэвилел комитеди болгаш партия организациязы шыдажып олурбушаанар.

Профэвилел комитединиң соңгулдалыг хуралын кылыры, ооң ажылынга удуртулганы моон соңгаар экижидери чугула.

Т. САРЫГ-ООЛ.

Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнеринге сүме

Бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнери болза, аныяк өскеннериң культуралыг деңнелин көдүреринин чугула кезээ болур болгаш уран-чүүл-биле чонну коммунистиг өзүга кижизидериниң ең-не чоок дузалаачызы болуп турар. Сөөлгү үеде бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнери боттарының көргүзүүлери-биле дыка хөй аныяк өскеннерни боттарынче хаара тудуп ап турар апарганнар. Ол бөлгүмнериң чер-черге кылып турар көргүзүүлерин бистиң совет аныяктарывыс күзеллин-биле соңуургап көрүп турар, ооң-биле кады боттарының күзелдерин болгаш санал-шүүмчүлелдерин солчуп, бот-боттарының ажылдарынга дузалажып турарлар.

Бистиң үевистиң кайгамчык чаагай сайзыралының чаа-чаа амыралын илередип, көрүкчүлериң сагыш-сеткилин ооң-биле өөрүп көдүрбүшаан, четпес чоруктарының шүүмчүлелин болгаш бот-шүүмчүлелин чоннуң мурнунга тодаралын көргүзери уран-чүүл ажылдакчыларының болгаш чер-черде бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң хүндүлүг хүлээлгези болгаш кол сорулгазы болуп турар.

Идеология айтыгларының талазы-биле партияның Төп Комитединиң үндүрген доктаалдары чүгле уран-чүүл ажылдакчыларынга хамааржып турар эвес, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң киржикчилеринге улуг өредилге, айтыышкын болур.

Эки шынарлыг шиилерни, үзүндүлүп шилип алыры бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң удуртукчуларындан улуг хамааржыр, ындыг-даа болза, удуртукчу кижи кажан шиини азы үзүндүнү боду шилип алганының соонда шии бөлгүмнериниң киржикчилери-биле баштай шиини азы үзүндүнү шупту кады номчун танышкаш, ойнап шыдаар, шыдавазының дугайында сүмележип көөрү чугула. Ооң-биле кады шии, үзүндү ол турар чериниң чонунуң культуралыг негелдезин хандырып шыдаар бе, шииниң утказы чонга биллинмес, актёрларга ойнаары берге болза, ону көргүскен хөрөө чок. Шын организастатынган шииниң көргүзүлгези көрүкчүлерге солун болгаш ойнакчыларның боттарынга-даа чедишкин болур.

Шии бөлгүмнериниң киржикчилери шиилерде, үзүндүлерде ойнаар рольдарының янзы-бүрү характерлерин шын көргүзер, ында маадырларның, удуртукчуларның, аңаа киржикчилериниң болгаш шүүмчүлелдиг киирген рольдарның бүгү байдалын эки билип алгаш шын ойнап көргүзер херек. Түс-түс рольдарның күүседикчилери ойнаар маадырларын шын илередир херек. Хевир-дүзүнү немеп «эрттир» ойнаар чоруктар эвээш эвес тургулаар, ындыг үүлдер-биле шыңгыы демиселди чорудары чугула (шак ындыг чоруктар артистерге база шуут турбас ужуруг).

Бистиң бөлгүмнериниште боттарының хамаарышкан ажылдарынга харыысалга чок, аңаа-ла бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң ажылын шоолуг чугула эвес чүве-ле болгай дээн уткалыг, чүгле ужур эдертин, уран-чүүлдүң хевирин өзү бөрымдаалап кылып турар чүүлдер чамдык черлерде ам-даа бар болуп турар. Ындыг ажылдар ең ылангыя шии бөлгүмнеринде бар.

Шиини азы үзүндүнү ойнаар мурнунда киржикчилер шиини ыяавыла ниитизиг-биле номчуур. Номчулга доозулган соонда бир дугаарында шииниң кол утказын болгаш сорулгазын билип алыр. Дараазында кайы үеде бижээнин (кандыг векте, чайын, кыжын, чазын, күзүн) ол үениң тургузуун болгаш байдалын эки билип алыр. Чижээ: Н. В. Гогольдуң «Ревизор» деп шиизи 1836 чылда бижитинген, ол шии-биле амгы үениң «Орус кижилер» деп К. Симоновтуң шиизиниң үе-бөдүүлүн дөмейлеп болбас. Чүге дээрге, Н. В. Гогольдуң «Ревизорунуң» кол идеязы болза, 19 векте Россияның авыяастыг, чашпаз, акша талазы-биле чижеңдүжүметтериниң байдалын көргүскен. К. Симоновтуң «Орус кижилер» деп шиизиниң кол идеязы Ада-чурттуң дайынының үезинде совет кижилериниң бодунуң Төрээн чурту дээш маадырлыг демиселин көргүскен. Ынчангаш бо ийи шии аразында улуг ылгалыг болур.

Ойнакчы кижи, кандыг бир шиинде бижитинген сөстерни чон мурнунга кол хевир-биле ойнап көргүспейн, а харын шиини ойнаарының мурнунда ол шииниң кол утказы-биле таныжып, шииниң утказын көрүкчүлерге дамчыдары-биле актёрнуң хүлээлгези доосту берип болбас.

Ойнакчы кижи рольду алгаш оон ойнаар овур-хевирин тып алыр херек. Овур-хевирни тып алырда чогум чүү кылыры? Хамык ужур кижилер хевири өтүнери чугула эвес, харын овур-хевирни тып алырда, шиини хөй катап номчуур болгаш ында киирген өске рольдарның овур-хевирлерин база билип алгаш, бодунуң ойнаар ролюн оон дилээр болгаш иштики сагыш-сеткилин билип алыр. Иштики сагыш-сеткилин тып алыры улуг берге эвес, чүге дээрге, роль бүрүзүнүң иштики сагыш-сеткилин автор кижи ол рольдуң чугаалаар сөстериниң бир-ле черинде киирип каан болур. Ооң-биле кады овур-хевирни тыварда, ол шиинге хамаржыр ол үениң шиилерин, чечен чугаалдарын, романнарын номчуур болгаш чоруктардан эки сонуургап көөрү негетинер. Оруступ бир дугаар реалисчи болгаш алдарлыг актёру М. С. Щепкин бодунуң салгакчыларынга мынчаар чагып чорган: «... овур-хевирни шын ойнаарда, кандыг кижиниң ролюнда ойнап тур мен деп чүвени эки хандыр билип алгаш, бодунуң чурталгазы ышкаш шын чурттап, медереп ойнаар херек, аңаа-ла өтүнүп ийикпе хөөредип ойнап болбас... ойнап турар рольдуң иштики сагыш-сеткилинге кирер ужурлуг».

Шииниң утказын көрүкчүлерге дамчыдар кол чүве—сөс. Шиини рольларга хуваганының соонда киржикчилер боттарының рольдарында чугаалап турар сөс бүрүзүнүң утказы-биле эки таныжары чугула. Автор кижиниң шиинде киирин-каан сөстерин ойнап тура уттуп каантар, четче чугаалавас чоруктар тургулаар. Ындыг чоруктар шииниң утказын болгаш тургузуун үрээри чайлаш чок. Ынчангаш шииниң автору-биле дугуржулга чокка сөс казып, немеп болбас. Ойнакчы кижи болунуң ролюнда сөстерни шуптузун көрүкчүлерге ең-не тодаргай болгаш билдингир кылдыр сцена кырынга шын чурталганы, сөс бүрүзүнүң утказын илередири чугула.

Сураглыг драматург болгаш режиссёр А. Н. Островскийниң чагааны болза: «сөстү четче чугаалаарын болгаш үүктерни шын адаарын сүмелевишаан, чугаалап турар чүүлүн автор кижиниң бижип каанын өзүгаар көрүкчүлерге дамчыдарын... домактың утказын илередири ойнакчы кижиниң хүлээлгези, а сөске бодаарга будулга, идик-хеп, каасталга ийиги чергениң болур».

Шииниң ниити тургузуунуң чедишкиннинг болуру, ооң тургузукчузуидан улуубиле хамааржыр. Шииниң түс-түс рольдарда киржикчилерин болгаш шиинде танцы, ыры, хөгжүм чүүлүн бөлгүмүнүң киржикчилери күүседип шыдаарын, шиилде талазы-биле хөндырылгазын, шииниң кол киржикчилерин, оларның аңаа таарыжырын, иштики сагыш-сеткилин, ооңум томаанынын, эрезин, бүдүш-өзүмүн, хар-назынын болгаш оларның түс-түзүнде мергежилин барымдаалаар. Киржикчилериниң ол байдалларын эки билбес болза, шииниң чедишкиннинг көргүстүнерине чамдык бергелер таваржыр.

★ ★ ★

Шиилерде кандыг-даа роль турып болур, чамдык ойнакчылар ыяавыла кол рольдарны ойнааш, көрүкчүлерге «мени кончуг кижи» дизин деп мактадыксаар чоруктар тургулаар, ол шын эвес, бо талазы-биле К. Станиславскийниң «Шиилерде багай роль турбас, а багай ойнакчы турар» деп чугаалааның роль холуур ойнакчыга билиндирер херек.

Бо чүүлдерни шии талазы-биле уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери билип алыр болза, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнери чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге партияның идепкейлиг дузалакчызы болурунга ажыктыг.

КУШ-АЖЫЛЫНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ САЛЫР

Колхозтарга куш-ажылын өстүрер сорулгаларны сталинчы бешки беш чыл планында тодаргай ийыткан. Ындыг турбужа Чаа-Хөл районнуң «Победа» колхозунда ол сорулганы күүсетпейн турар.

Эрткен чылын колхоз Кызылдың инкубатор станциязындан 1300 рубль-биле 693 дагаа оолдарын садып алган. Колхоз баштаар черинден куш-ажылынче сагыш салбаанындан 535 дагаа оолдары өлүп хорааан. Дагааларның кышкы үеде турар чылыг чырык кажаазы чогундан арткан 158 дагааларның туруш байдалы база-ла улам баксырап турар.

Колхозтуң баштаар черинден (даргазы эш Шенгирбен) ниитиниң куш-ажылын көрүп, олче кичээнгей салыры улуу-биле негетинин турар.

К. ЧАЖАП.

ринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузун ажыглааны-биле тайылбырлатынар.

Капитализмниң өрү угланыышкынныг хөгжүлдези XIX векти сөөлүнде төнген. Монополистиг үе мурнунуң капитализми монополистиг капитализмче, империализмче өзүп кирген. Капиталистиг чурттарның аразында удурланышкак демисел болгаш дайыннар чайлаш чок апарган. Бүдүрүлгениң ниитилежиишкининге кайгамчык улуг дешилге болган, ынчалза-даа, ажыглал болза, амы-хуунуң болуп арткан. Капитализмниң ол кол черүлдээзи бүдүрүлге харылзаалары-биле бүдүрүкчү күштерниң аразында удурланышкак чоруктуг ханылаашкынга болгаш ханы чидигленишкинге чедирген.

Капитализмниң ниити кризизиниң үезинде, ылаңгыя ооң хөгжүлдезиниң ийи дугаар чадазында, капитализмниң черүлдээлери улам-на чидигленип турар. Делегейниң ийиги дайынының түңнелинде бүгүнү хаара тудуп турган чаңгыс-аай делегей рыногунуң бүстуушкуну болган, ийи кожа делегей рыногу: соксаал чок өзүп, быжыгып турар демократтыг чурттарның рыногу болгаш агрессчи империалистиг блоктуң улам-на кызыыдап турар рыногу тургустунган.

Амгы үеде делегейниң экономиктиг байдалы хөгжүлдениң ийи шугумунуң бар турары-биле характерлетинип турар. Бир шугум болза, Совет Эвилелинде болгаш улус демократиязының чурттарында тайбың, кризистер билбес болгаш ниитилелдиг материалдыг база культуралыг хереглелдерин максимальдыг хандырарының эрге-ажыктарынга сайзыраан турар экономиканың шугуму болур. Өске шугум болза, бүдүрүкчү күштери чаңгыс черде таптан турар капитализмниң экономиказынчаң, капитализмниң улам-на ханылап турар ниити кризизиниң кыскаштарында дырбаңайның чылар экономиканың шугуму болур. 1929 чыл-биле дөмейлээрге 1951 чылда Совет Эвилелинде үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1 266 хуу болуп турда, ол-ла үениң дургузунда кол капиталистиг чурттарда үлетпүр бүдүрүлгезиниң деңнели: АКШ-та—200 хуу, Англияда—160 хуу, Францияда—104 хуу, Италияда—134 хуу болган. Капиталистиг чурттарда үлетпүр бүдүрүлгезиниң чамдык өзүлдези болза, оларның экономиказының дайынче угланган чаңгыс талалыг хөгжүлдезиниң түңнели болур, ону бүдүрүкчү күштериниң дешилгелиг хөгжүлдези деп адап канчап-даа болбас.

Капитализм болза, тайбың хөгжүлдениң оруу-биле бүдүрүлгениң көдүрлүушкүнүн хандырар аргажок апарган. Бустуушкундан капиталистерниң тынын алырынга кара-чаңгыс идегели боо-чепсекти эндере бүдүрери, экономиканың милитаризациязы, дайын болуп турар. «Форчун» деп америк журнал «ийи чылга эвес, а он, чээрби азы харын оон хөй үеге санап көрген милитаризастатынган экономикаже» ыйгырып турган. Америк монополистериниң күзеп турар чүвези ол-дур! Ынчалза-даа, үргүлчүлеп турар боо-чепсек бүдүрүлгези турза-даа, АКШ-та чаа экономиктиг кризисче аппар чыдар экономиктиг кудулаашкын тодаргай илереп келген.

Империализмниң амгы үеде бүдүрүлге харылзаалары капиталистиг чурттарның бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезин моондактап, оларны үй-балай байдалга таварыштырып турар. Капитализм бодунуң түргусканы бүдүрүкчү күштерни ажыглаа шыдавас апарган. Максимальдыг кончаалларны сүргеш капиталистер чаа техниканы ажыглаарындан хаая эвес ойталап турарлар. Капиталистиг ниитилелди кижилериң хөй-хөй массалары ниитилел бүдүрүлгезиниң системазындан үндүртүп, кандыг-бир материалдыг чаагай үүлүг тургузар аргазын казытырып, ядаралга болгаш аш-чутка таваржып турарлар. Чүгле АКШ-та, Японияда, Англияда, Италияда, Бельгияда болгаш Барыын Германияда долу болгаш чартык ажыл чоктарның саны 32 миллион кижи чедип турар.

Кол демдектери болгаш негелделери «түс чурттуң чопунуң хөй кезиин мөлчүүрүнүн, ядарадырының болгаш хоозурадырының аргазы-биле, өске чурттарның, ең ылаңгыя хожудангай чурттарның улустарын кулданырының болгаш үргүлчү үштээриниң аргазы-биле, адактың сөөлүнде, дайынларның болгаш максимальдыг кончааны хандырарынга ажыглатынып турар улус ажыл-агыйын милитаризастаарының аргазы-биле ең бедик капиталистиг кончаалларны хандырары» болуп турар амгы үеде капитализмниң кол экономиктиг хоойлузун эш Сталин ажыткан болгаш тодаткан. (Ында, арын 38).

Ол хоойлунуң хөделиишкини делегейниң капиталистиг системазының амгы чадазында онза күш-биле илереп турар. Империализмниң кол черүлдээлериниң—капиталдыг күш-ажылдың аразында, кол империалистиг күрүнелериниң аразында, метрополия биле колоний-хамаарылгалыг чурттарның аразында черүлдээлериниң хөгжүлдези болза, бүдүрүкчү күштер-биле бүдүрүлге харылзааларының аразында удурланышкак демисел улуу-биле чидигленгенин көргүзүп турар.

Экономиктиг үргедекчи кризистер, империалистерниң өскүткени делегейниң ийи дайыны кижи төрелгетенге дыка улуг түүнүг бүдүрүкчү күштериниң когаралын болдурган. 1929—1933 чылдарның кризизиниң үезинде делегей бөмбүрээниң демир оруунуң четкизин бүдүн чартык катап улгатырарынга четчир хире санныг металлды ниитилел чедир албаан. Империалистиг дайыннар оон-даа улуг үрелиишкиннерни чедирип турар.

Реакциялыг ацгылар ниитилел хөгжүлдезин моондактап, бүдүрүлге харылзаларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунга делгемни алырынга капиталистиг чурттарга шаптык болуп турар. Ол удурланышкыннарның чижээ болза, АКШ-тың монополистериниң политиказы болур. Олар күрүне аппарадын бодунга бүрүү-биле чагырып алгаш, буржуаз күрүнени фашисчилгеже улам-на аппар чоруур реакцияны күштелдирип турарлар. Экономиканы милитаризастаары, чаа агрессчи дайыннарны белеткээри, коммунистиг партияны хоптап нүүлдээри, барыын үзелдиг социалистерниң сатыныкчы чоруун хаалдаары болгаш ажыглаары, массаларны коргудары болгаш сеткил-сагыш талазы-биле төөрүдири, космополитизмниң болгаш буржуаз-национализмниң пропагандазы, «амыдыралдың америк хевирин» көдүрүп мактаары, Совет Эвилелин база улус демократиязының чурттарын үргүлчү нүүлдээри, демократтыг лагерьниң чурттарынга удур хоралакчы ажыл, оларга удур чаа дайынны кыпсыры—төөгүнүң чорудулгазын саадарынга амгы үеде буржуазияның ажыглап турар чепсектери ол-дур.

Капитализм шагда-ла бодунуң үезин чурттап эткен. Ону узутказы амыдыралдың эргежок чугула үүлү болу берген.

Буржуазияның удурланышкынын ажып эрттеринге ниитилел күүү эргежок чугула. Ындыг күш болза, ниитилелдиң ең хөй кезии болуп турар ажылчын ацгының болгаш тараачыннарның эвилели болур. Ындыг күш ССРЭ-де болгаш улус демократиязының чурттарында бар болган. Амгы үеде капиталистиг делегейниң чурттарында ындыг күш амдыында чок. Ынчалза-даа ол күш коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле тургустунуп турар.

Чүгле ажылчын ацгы-биле тараачыннарның эвилели ышкаш шак ындыг ниитилел күүнүң дузазы-биле капитализмни узуткан болур дээрзин айытканы-биле эш Сталин капитализмниң социализмче «тайбың өзүп кирерин» нептередип турар барыын үзелдиг сатыныкчыларның бүгү теорияларынга чыча согуушкунну таварыштырган.

Буржуазия улус-биле харылзаазын чидирген болгаш оозу-биле бодун кошкаткан, ол ам буржуаз-демократтыг хосталгаларын, национал хамаарышпас чоруктун болгаш национал суверенитеттиң тугун ап октапкан. Бир эвес нацияның удуртукчу күүү болур болгаш бодун долганыр улустың хөй кезиин чыып алыр дээр болза, ол тукгу коммунистиг база демократтыг партиялар көдүрер болгаш көдүгүп шыдаар ужурлуг деп эш Сталин партияның XIX съездизинге бодунуң төөгүлүг чугаазынга чугаалаан. Эш Сталин бодунуң төөгүлүг чугаазын «капиталдың тергиделиниң чурттарында акы-дүңма партиларның чедишкиннеринге болгаш тиилелгезинге идеген болурунуң бүгү үндезиннери бар» деп сөстер-биле доосканы.

Социализм бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинге делгемни ажыткан

Эш Сталин «ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп шылгарангай ажылында социализм үезинде бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң хөделиишкинин көргүскен.

Ол хоойлуга даянгаш, бистиң чурттуң ажылчын ацгызы ажылчы тараачыннар-биле эвилелдешкеш, Ленин — Сталинның партиязының удуртулгазы-биле буржуаз бүдүрүлге харылзааларын дүжүрүеш, бүдүрүлге харылзааларының чаа хевирин—социалистиг бүдүрүлге харылзааларын тургускан. Совет эрге-чагырганга ниитилелдиң эрги күштерин чыча шаварыы болдунуп шыдатынганының, а бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн экономиктиг хоойлузунуң бисте долу делгемни алганының «чажыды чүдел дээрге, бистиң чуртувустуң ажылчын ацгызының тараачыннар-биле быжыг, чайгылыг чок эвилелинде болур» деп эш Сталин айыткан. (Арын 9).

Бистиң чуртувуска төөгүлүг чаартылгаларны Совет эрге-чагырга чүге чедишкиннинг боттандырганы дизе, эрги экономиктиг хоойлуларны «солуп», чаа хоойлуларны ол «тургускан» эвес, а чүге дээрге, бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн хоойлузунга ооң даянып келгенинде, ону билип ажыглазында болур. Совет эрге-чагырга бүдүрүлге чепсектерин ниитилештирин, оларны бүгү улустуң өнчүзү кылган болгаш ынчангаш мөлчүлгениң системазын узуткааш, ажыл-агыйның социалистиг хевирлерин тургускан.

Бүдүрүлге харылзааларының бүдүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүн хоойлузунга үндезилээш, көдээ ажыл-агыйның коллективизациязы чорутунган.

Социалистиг индустриализацияның калбарышкынының чорудулгазында өзүп турар хоорайларның, өзүп турар социалистиг индустрияның негелделериниден көдээ ажыл-агыйның хожудаашкыны илереп келген. Социалистиг тургузуушкунну ийи ылгалдыг үндезинге—ең улуг болгаш катышкан социалистиг индустрияга үндезилеп база калбарган дагын бүдүрүлгени чорудар аргажок ең быдаргай болгаш хожудангай биче бараанныг тараачын ажыл-агыйга үндезилеп үр үеде тургузуп болбас турган дээрзин эш Сталин көргүскен. Амгы үениң машина-техниказын ажыглаарынга үндезилээн улуг ниитилештирген көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдээ ажыл-агыйга тургузарының эргежок чугула байдалы чедишкен турган. Эш Сталин ол чедишкен эргежок чугула байдалды көргүзүп, партияны болгаш бүгү совет улусту көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының төөгүлүг улуг сорулгазын шиитпирлээринче мобилизастаан.

Партия 1929 чылдың төнчүзүнде калбак коллективизацияның болгаш аңаа үндезилээш кулактарны аңгы кылдыр көрүп узуткаарының политиказынче шилчиринге эге белеткелди тургускан. Ол политиканы боттандырганы ниитилелдиң эрги шынар байдалындан чаа шынар байдалынче ең ханы революстуг эргилдени, шуразашкынны хандырган. Ол революцияның онза үүлү чүдел дээрге, үстүүрттен күрүне эрге-чагыргазының инициативазы-биле, аваандан тараачыннарның миллион-миллион массаларының шуут деткимчези-биле чорутканында болур деп эш Сталин айтып келген. Ынчангаш көдээ ажыл-агыйда чаа бүдүрүлге харылзааларының триделгези көдээ ажыл-агыйга социалистиг базаны совет эрге-чагырганга берген.

Бүдүрүлгениң социалистиг аргазынче шилчилге бистиң чуртка бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң төөгүге түрүп көрбээн өзүлдезин хандырган.

«Беш чылдарның дургузунда бистиң совет үлетүүрүвүстүң бүдүрүкчү күштериниң канчаар-даа аажок улуг хөгжүлдезин кым-даа чок кылдыр көрүп шыдавас. Ынчалза-даа бир эвес, бис капиталистиг бүдүрүлге харылзааларын 1917 чылдың октябрьда чаа, социалистиг бүдүрүлге харылзаалары-биле солуваан болзувусса, ол хөгжүлде болбаан турар ийик. Бистиң чуртувустуң бүдүрүлгелиг, экономиктиг харылзааларынга ол эргилде чокка биске бүдүрүкчү күштер ам капиталистиг чурттарда хожудап калганы ышкаш база-ла ынчаар хожудап калган турар ийик» (арын 61—62).

(Төнчүзү 4-кү арында).

Антонин Запотоцкийни Чехословак Республиканың президентизинге соңгааны

ПРАГА. Март 21-де Праганың Кремлинин Владислав залынга национал хурал республиканың чаа президентизин соңгууру-биле чылган. Национал хуралдың сессиязында чазактың кежигүннери, Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының секретарьлары, чурттуң хөй-ниитизинин дыка хөй санныг төлөөлекчилери олуржуп турарлар. Ол ышкаш ССРЭ-нин Чехословакияда элчини А. Е. Богомолов, Кыдат Улус Республиканың Чехословакияда элчини Тань Си-линь, улус демократиязының чурттарының болгаш найыралдыг чурттарның дипломаттыг төлөөлекчилери база аалчылар болуп сессияда олуржуп турарлар.

12 шакта национал хуралдың даргазы Олдржих Йон, республиканың чаа президентизин соңгуур дугайында национал хуралдың сессиязының ажытынганын чарлаан. Ооң соонда депутат Вилем Широкийге сөс берген. Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының мурнундан болгаш хөделиишкиннинг национал фронтунуң Төп комитединиң мурнундан республиканың президентизинге Антонин Запотоцкийни соңгуурун Вилем Широкий саналдаан.

Депутаттар болгаш аалчылар туруп келгеш, диңмиттиг адыш часкап турганнар.

Ооң соонда Вилем Широкий ажылчын аңгының херээ дээш шынчы демиселчи болгаш Клемент Готвальдының шынчы соратниги болур Антонин Запотоцкийниң характеристиказын чугаалаан.

Национал хуралдың депутаттары Чехословак Республиканың президентизинге Антонин Запотоцкийни чаңгыс эп-сеткилдиг соңгааннар.

Национал хуралдың даргазы президентиниң соңгутунганының дугайын чарлаан, олурушкуннар ол дыңнадыгга диңмиттиг адыш часкаашкыннары-биле ужурашканнар.

Владислав залының кырынга Чехословак Республиканың күрүнеңиң тугу көдүрүп үнген, артиллерия салюду диңмиреп турган.

Антонин Запотоцкийни республиканың президентизинге соңгаанының дугайын аңаа дыңнадыры-биле депутат Широкий национал хуралдың даасканын ёзугаар чорупкан.

12 шак 30 минута турда музыка чаңгыланы берген, Владислав залынга республиканың чаа президентизи—Антонин Запотоцкий Вилем Широкий-биле кады кирип келген.

Олурушканнар Антонин Запотопкийге изии-биле байырлап турганнар. «Запотоцкий делгерезин!» деп кыйгылар дыңналып турган.

Национал хуралдың даргазы Олдржих Йон президентиге байыр чедиргеш, Конституцияның 75 үүлүн ёзугаар таңгырак кылырын оон дилээн. Антонин Запотоцкий таңгырак берген.

Чехословакияның күрүне тугу Владислав залдың кырындан бадып келген болгаш президентиниң тугу көдүрүп үнген.

Национал хуралдың даргазы Олдржих Йон президентиге чүве чугаалааш, чугаазын мындыг сөстер-биле дооскан: «Улус-демократтыг республикага болгаш чаа президент Антонин Запотоцкийге—алдар!»

Бүгү олурушканнар: «Алдар!, Алдар!, Алдар!» деп катаптаннар.

Республиканың президентизи Антонин Запотоцкий национал хуралдың даргазы Олдржих Йоннуң болгаш өске-даа депутаттарның үделгези-биле «эрги парламентиниң» залынга баргаш, аңаа национал хуралга берген таңгыраанга хүндүткелдиг-биле ат салган. Ооң соонда национал хуралдың даргазының оралакчызы Анежка Годинова-Спурна Национал хуралдың сессиязының хагдынганын чарлаан.

Депутаттар болгаш аалчылар Праганың Кремлиниң хериминге үнүп келгеннер, аңаа хүндүлүг таңнылды тургускан турган. Элээн үе эрткен соонда чазактың болгаш национал хуралдың президиумунуң кежигүннери-биле кады республиканың президентизи хүндүлүг таңнылдың чанынга чедип келген. Президентини национал камгалалдың министри армия генералы Алексей Чепичка уктуп алган. Президент болгаш республиканың чепсектиг күштериниң дээди кол командылакчызы болур Антонин Запотоцкийге байыр чедирген болгаш чехословак армия моон соңгаар-даа улус-демократтыг күрүнеңиң идегелдиг камгалакчызы болур деп бүзүреткен.

Ол-ла хүн Антонин Запотоцкий Кремльге дипломаттыг корпусту, а ооң соонда чазакты болгаш Национал хуралдың Президиумун хүлээп алган.

(СЭТА).

Вилем Широкий—Чехословак Республиканың премьер-министри

ПРАГА. Март 21-де Чехословак Республиканың президентизи Антонин Запотоцкий Вилем Широкийни премьер-министрге томуйлаан.

Ол-ла хүн премьер-министр Вилем Широкий таңгырак хүлээп алган.

(СЭТА).

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму

ПРАГА. Чехословакияның телеграф агентилелиниң дамчыдып турары-биле алырга, март 21-де Праганың Кремлинге Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму болган. Республиканың президентизи болгаш партияның даргазы эш Клемент Готвальдының мөчээни-биле холбаштыр күрүнеңиң болгаш партияның эргелелиниң талазы-биле эргежок чугула апарган хемчеглерни пленум чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин комиссиязының хуралы

ВЕНА. Март 17-нин кежээзинде Венага улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин комиссиязының түңнел хуралы болган. Беш улуг күрүнелерниң чазактарынга Конгресстиң Кыйгырыын чазактарга болгаш улустарга дыңнадып чедирерин болгаш ол Кыйгырыгны амыдыралга боттандырарын чедип алырын ол комиссияга дааскан.

Хуралга даштыкы телеграф агентилелериниң болгаш эң улуг солуннарның хөй санныг төлөөлекчилери база олурушканнар.

Хуралды Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүделиниң даргазы профессор Фредерик Жолио-Кюри ажыткан. Беш улуг күрүнелериниң чазактарынга улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин Кыйгырыы бүгү чер бөмбүрзээниң калбак улус массаларының ортузундан изиг деткимчени алган деп од демдеглээн. Ынчангаш, бис болза, тайбың күзеп турар хөй-хөй миллион кижилерниң мурнунга улуг харыысалгалыг болуп турар бис. Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар дугайында Конгресстиң Кыйгырыын амыдыралга боттандырар болгаш оон-биле делегейге тайбыңны хайдырар дээш бис бүгү-ле чүүлдерни кылыр ужурлуг бис деп Жолио-Кюри чугаалаан.

Ооң соонда Пьетро Ненни чүве чугаалаан. Улустарның тайбың камгалалының конгрезинин соонда үеде Американың Катышкан Штаттарының чагырыкчы бөлүктериниң агрессчи үүлгедиглериниң күштелгени-биле холбаштыр делегейниң чаа дайынының аймылы күштелген деп ол демдеглээн. Чугаалажыышкыннарның оруунче кирип, оон-биле соок дайынны чок кылырын беш улуг күрүнелериниң чазактарындан чаа күш-биле негээри бо үеде дорт эргежок чугула апарган. Герман болгаш Австрий айтырыгларны тайбың арга-биле таарыштырар, Кореяда, Вьетнамда болгаш Малайяда дайыннарны соксадыр арганы чугаалажыышкыннар бээр деп Пьетро Ненни чугаалаан.

Комиссияның хуралынга чүве чугаалааш, совет чогаалчы Илья Эренбург болза, Совет чазактың политиказы тайбыңның болгаш улустар аразынга найыралдың политиказы турган болгаш ындыг хевээр арттар-даа деп демдеглээн. Бо чылдың март 15-те ССРЭ-нин Дээди Совединиң сессиязынга Совет чазактың баштыңы эш Маленков мынча дээн: «Соңуургалдыг чурттарның бот-боттарының дугуржуушкунунуң үндезининге тайбың арга-биле шиитпирлетинин шыдатынмас хире ындыг маргылдаалыг, азы шиитпирлетинмес айтырыг амгы үеде чок. Бо болза, бистиң бүгү күрүнелер-биле харылзааларывыска, оон иштинде Американың Катышкан Штаттарыбиле бистиң харылзааларывыска хамааржып турар. Тайбыңны камгалаарын соңуурган турар күрүнелер Совет Эвилелиниң быжыг тайбың политиказынга амгы үеде-даа, база келир үеде-даа бүзүрелдиг болуп болурлар» деп, Илья Эренбург чугаалаан.

Оон соонда генерал Буксааум (Бразилиядан), пастор Форбекк (Норвегиядан), пастор Эндикотт (Каналадан), Горо Хани (Японнядан), Фиггинс (Англиядан), Чэн-Шен-ю (Кыдаттан), Ив. Фарж (Франциядан) оларчүве чугаалааннар.

Түңнелинде комиссия хөй-ниитиге кыйгырыгны чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин комиссиязының хүлээп алганы, хөй-ниитиге кыйгырыг

ВЕНА. Улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин комиссиязы бодунуң март 17-де хуралынга хөй-ниитиге моон аңаанда кыйгырыгны үндүрген:

Биске дааскан даалга ёзугаар бис 1953 чылдың март 17-де улустарның тайбың камгалалының Конгрезинин Кыйгырыын беш улуг күрүнелериниң чазактарынче чоруттувус. Тайбыңның Пактызын чарар сорулга-биле чугаалажыышкыннарны эгелээрин оларга саналдадывыс.

1952 чылдың декабрьда болган Вена Конгрезинин соондан бээр үеде делегей байдалынга болган өскерилгелер ол Кыйгырыгның ужур-дузазын улам улгатырын турар. Кайда-даа, Европада-даа, ол ышкаш Азияда-даа дайынның кыжаныы улам өзүп, улам илдең апарган. Дайын үеэинде болгаш ооң соонда чардынган чамдык дугуржулгаларны чигзинчиг кылдыр көрбүшаан, оон-биле агрессияны үндүрүп болур өскерилгелериниң талазы-биле улустар болза, чөрүлдээлерни күш, азы котпактаашкын дузазы-биле таарыштырып болбас дээрзин медереп билип турарлар; олар ындыг методтарга удур улам шудургу демисежип турар болгаш беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызын чарар арганы бээр чугаалажыышкыннарның оруунче кирерин негеп турарлар.

Ындыг чугаалажыышкыннарның үеэинде, база Тайбыңның Пактызын чарганының түңнелинде амгы үениң бүгү айтырыглары шиитпирлетинген туруп болур.

Катышкан Нациялар Организациязының хүлээлгезин ол Пакт эгидип бээр болгаш ындыг арга-биле КНО-нуң ажыл-чорудулгазы бүгү улустарның айыыл чок чоруун магадылаар.

Бо сорулганы күүседир төлээде үгле беш улуг күрүнелериниң чазактарын эвес, харын өске бүгү чазактарны база кыйгырары чугула деп санадывыс. Боттарының улустарының мурнунга оларның харыысалгазын болгаш кижи төрелгетенниң мурнунга оларның хүлээлгезин айытпышаан, бистиң ажылдарывысты деткиирин оларга саналдап тур бис. Дайынга белеткелдерге көргүзери эргежок чугула деп чазактарның санап турары ол хире деткимчени ол чазактар тайбыңның хөрээнге көргүзер болза, ол дыка үнелиг болур ийик.

Ынчалза-даа бодунуң салым-чолунуң харыысалгазын хамыктың мурнунда улустар боттары чүктеп турарлар. Бир эвес бистиң үениң кижилери келир үедеги салгакчыларның каргаашкыннарындан чайлаарын күзээр болза, олар болуушкуннарның чорудулгазын өскертиринге, база дайынга белеткелдериниң мелегей чоруунга Конгресстиң төлевилээни чугаалажыышкыннарның угаан бодаан оруктарын удурланыштыр тургузарынга четчир күштүг болур ужурлуг. Долу харыысалгалыг эр, херээжен кижилер, олар кайда-даа бол, ниитилелдиң кандыг-даа кезектеринде хамааржып турары, кандыг-даа организацияларда ажылдап турары хамаан чокка, улустар Конгрезинин Кыйгырыынга харылаларынче чазактарны албадаар дээш бүгү күштерин мөөңнээр ужурлуг.

Беш улуг күрүнелериниң аразынга Тайбыңның Пактызы болза, кижи төрелгетенниң салым-чолунга шиитпирлиг саалдарны чедирип болур болгаш бүгү делегейниң бичии уругларын камгалап өстүрер бузулбас улуг хана апарып болур. (СЭТА).

Норвегияның Коммунистиг партиязының VIII съездизи

ОСЛО. Март 20-де Норвегияның Коммунистиг партиязының VIII съездизи ажытынган.

Съездиге 300 хире төлээлер болгаш аалчылар олуржуп турар.

Коммунистиг партияның даргазы Э. Левлиен съездини ажытпышаан, И. В. Сталинның тураскаалынга алдар болдурган эге сөс чугаалаан.

Съездиниң киржикчилери Иосиф Виссарионович Сталинның тураскаалын туруп ёзулааннар.

Удуртукчу органнарны соңгаанының соонда съездиниң киржикчилери Франциянын, Швециянын, Данияның, Финляндияның, Исландияның коммунистиг партияларындан келген төлээлекчилериниң байыр чедирген сөстерин дыңнааннар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чорутканы байырлыг телеграмманы диңмиттиг, үр үзүлбес адыш-часкаашкыны-биле уткаан. Съездиниң киржикчилери ол телеграмманы бут кырынга тура дыңнаан, ында чугаалап турары болза:

НОРВЕГИЯНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ VIII СЪЕЗДИЗИНГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди Норвегияның Коммунистиг партиязының VIII съездизиниң төлээлерине акы-дунманың байырын чедирип, тайбың болгаш чурттуң национал хамаарышпас чоруу дээш, Норвегияның ажылчы чоннарының амыдыралчы эргежактары дээш демиселге Норвегияның коммунистериниң чедиишкиннерлиг болурун күзеп тур.

Совет Эвилелиниң коммунистиг партиязының Төп комитеди.

Эртенги хуралга политиктиг байдалдың болгаш партияның сорулгаларының дугайында илеткелди компартияның даргазы Э. Левлиен кылган.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократтыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командылалының март 20-де медээлээни болза, эрткен хүннүң дургузунда Кореяның Улустуң армиязының кезектери биле кыдат улустуң эки-турачылары американгли эжелекчилерге болгаш лисынмаанчы шериглерге удур артиллерия тулчуушкуннарын эрги туруштарга чорударын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Монополистер Кореяда байып турарлар

НЬЮ-ЙОРК. Сөелгу неделялар иштинде америк концернер 1952 чылга алган кончаалар дугайында отчёттар парлап үндүрүп турар. Ол отчёттардан көстүп турары болза, эң хөй орулганы чазактың шериг чагыгларын күүседип турар монополистер ап турарлар.

Дыка улуг шериг чагыглары алган «Дженерал моторс» деп компания 1952 чылдагы ооң кончаазы үндүрүглер төлээнинин сөөлүнде 558,7 миллион доллар болганын чарлаан, а 1951 чылда ол 506,2 миллион доллар кончаалыг болган.

Кореяда дайынның эгелээн үеэинден бээр 1952 чылдың июньга чедир чижеглеп алган түң ёзугаар алырга «Дженерал моторс» деп компания 5.490 миллион доллар түңге шериг чагыглары алган деп «Бизнес-уик» журнал чоокта чаа дыңнаткан.

Морганның контрольдан турары «Дженерал электрик» деп компанияның дыңнадып турары болза, 1952 чылда үндүрүглер төлээнинин сөөлүнде ооң кончаазы 151,7 миллион доллар болган, а 1951 чылда 138,1 миллион доллар турган. Бо компания атомнуг чепсек будүрүп үндүреринбиле ханы харылзашканы билдингир болгай.

Өлүм садыглакчызы деп чөптүү-биле адатырып турар «Дюпон де нэмур» концерниң орулгазы чыл келген тудум-на өзүп турар. Ол концерниң орулгазы 1952 чыллын иштинде 1951 чыл-биле деңнээрге 3.4 миллион долларга өскен болгаш 224,1 миллион доллар болган.

Кореяда дайын болгаш боо-чепсек эндере будүрүүшкүнү автомобиль болгаш авиация компанияларының кончаазының өзүлдезинге чедирген. «Крайслер» деп автомобиль компаниязының кончаазы 1951 чылда 71,9 миллион доллар турганындан 1952 чылда 78,6 миллион доллар чедир өскен. «Биллис оверленд» деп автомобиль компаниязының орулгазы 1951 чыл-биле деңнээрге 1952 чылда коллуунда 50 хуу өскен.

Морганның болгаш Рокфеллерниң соңуургалы улгадып турары «Американ телефон энд телеграф компани» деп компанияның дыңнадып турары болза, 1952 чылда ооң кончаазы ниитизи-биле 358,5 миллион доллар болган, 1951 чылда ооң орулгазы 326,9 миллион доллар, а 1950 чылда 286,6 миллион доллар турган.

(СЭТА).

Бонн эрге-чагыргалар Германияның катыжыышкынынга шаптыктап турарлар

БЕРЛИН. Дюссельдорфтан «Нейес дейчланд» солуннуң дыңнадып турары ёзугаар алырга, барын герман бундестагының даргазы Элерс болза, Германияның чаңгыс эви дээш туржуп, бонн болгаш париж шериг керээлерни хүлээп алырынга удурланып турар чаңгыс эп, тайбың болгаш хосталга дээн немец катыжылга шимчээшкининиң Чөвүделиниң делегациязын хүлээп алырындан ойталаан.

Чаңгыс эп, тайбың болгаш хосталга дээн немец катыжылга шимчээшкининиң Чөвүделиниң даргалары мурнунда рейхсканцлер чораан доктор Иозеф Виртаның база мурнунда Мюнхен-Гладбахтың обер бургомистри чораан Вильгельм Эльфестиң Герман Демократтыг Республиканың улус палатазының даргазы-биле, а ол ышкаш ооң кежигүннери-биле ужуражырынга шаптыктаар төлээде, полицейжи дүжүметтер Дюссельдорфта аэродромга доктор Вирта март 15-те Берлинче чоруур дээрге чөпшээревээннер. Ол ышкаш Вильгельм Эльфеске Берлинче киреринге зоналар аразының паспортун бээриндеп база ойталаан.

(СЭТА).

Норвегияда совет хоккейжилериниң тиилелгези

ОСЛО. Март 20-нин кежээзинде Ослонуң стадионунга Москваның шилиндек командазы биле Норвегияның шилиндек командазының аразынга хоккей талазы-биле ужуражыышкын болган. Ужуражылга совет хоккейжилериниң тиилелгези-биле 10:2 санныг болуп доозулган.

Совет хоккейжилериниң оюну Норвегияның найсылалынга улуг соңуургалды болдурган. Чүгле 10 мүн кижиге өйлей кылган стадионга улус сыцыыпайн турган.

(СЭТА).

Будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң дугайында эш Сталинның өөредии

(Төнчүзү. Эгези 2—3 арыннарда).

Социализм үеэинде будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң характеринге бүрүн дүгжүрү капитализмниң байдалдарында үелерде бар турган бүрүн дүгжүүшкүнден шынар талазы-биле ылгалып турар.

Социализм үеэинде мөлчүкчүлер болгаш мөлчүтүргеннер чок. Будүрген продуктулар чарыгдатынган күш-ажыл ёзугаар хуваатынып турар. Будүрүлгениң чорудулгазында кижилериниң удур-дедир харылзаалары мөлчүгделден хостуг ажылдакчыларның эш-хуузунуң кады ажылдажылгазының болгаш социалистиг удур-дедир дузалажыышкынының харылзаалары ылдыр характерлетинип турар. Социализмниң экономиказы капитализмниң экономиказындан ылгаштыр мурнакчы эртемге болгаш техникага үндезилээш, бүгү ниитилелдиң эрге-ажыктарынга сайзырап турар. Социализм үеэинде будүрүлге харылзаалары будүрүкчү күштериниң байдалы-биле бүрүн дүгжүп турар, чүге дээрге, будүрүлгениң чорудулгазының ниити характери будүрүлге чепсектеринде ниитиниң өнчүзү-биле быжыглатынып турар.

Социалистиг тургузугнуң канчаар-даа аажок улуг артык чоруу эш Сталинның ажытканы болгаш тодаратканы социализмниң кол экономиктиг хоойлузундан илереп турар.

«Социализмниң кол экономиктиг хоойлузунуң онзагай бот-шынарын болгаш негелделерин мындыг хевири-биле тодарадып болур турган: дээди техниканың суурунга үндезилээн социалистиг будүрүлгени үзүктел чок өстүрериниң болгаш болбаазырадырының аргазы-биле бүгү ниитилелдиң доктаамал өзүп турар хереглелдерин максимальдыг хандырары болур»—деп, эш Сталин өөреткен (арын 40).

Социалистиг будүрүлгениң кол сорулгазы болза, бүгү ниитилелдиң үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культуралыг хереглелдерин максимальдыг хандырары болур. Амгы үедеги капиталистиг будүрүлгениң кол сорулгазы болза, улус массаларны кара-туразында мөлчүүрүнүң болгаш дээрбедээриниң аргазы-биле максимальдыг кончааларны соруп алыры болур.

Социалистиг будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң характеринге бүрүн дүгжүрүн абсолюттуг (долу) уткабиле билип болбас. Социализмниң байдалдарында будүрүлгениң эң революстуг элементизи будүрүкчү күштер, будүрүлге харылзааларының мурнунда чоруп турар, а будүрүлге харылзааларының хөгжүлдези будүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинден хожудап калып турар. Будүрүлге харылзаалары будүрүкчү күштериниң характеринге таарыштыр чүгле элээн үр эрте берген соонда «будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң өзүлдезинге таарыштынып алырының аргазы-биле» эде тургустунуп турар.

Ынчангаш «бүрүн дүгжүүшкүн» социалистиг ниитилелдиң будүрүлге харылзаалары-биле будүрүкчү күштериниң аразында чөрүлдээлерни болдурбайн турар деп бодаар болза шын эвес, чөрүлдээлер чүтаажок бар болгаш бар болур деп, эш Сталин өөредип келген.

Капитализмниң байдалдарында будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң хөгжүлдезинден хожудаашкыны оларның аразында удурланышкактарга, удурланышкак демиселдерге чедирип турар. Социализм үеэинде будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң өзүлдезинден хожудаашкынны оларның удурланышкаа болу берип шыдавас. Социалистиг ниитилелдиң будүрүкчү күштер-биле будүрүлге харылзааларының аразында тыптып турар чөрүлдээлер ажып тиилетинер.

«Удуртукчу органнарның шын политиказы турда ол чөрүлдээлер удурланышкак чорукче кирип шыдавас, маңаа херек болза, ниитилелдиң будүрүлге харылзаалары болгаш будүрүкчү күштериниң аразында конфликтиге чедип шыдавас. Бир эвес бис шын эвес политиканы чорудар болзувусса өске херек-тир. . .Ол таварылгада конфликт чайлаш чок болур, бистиң будүрүлге харылзааларывыс будүрүкчү күштериниң улам ыңай хөгжүлдезинге улуг шаптык болу берип болур» деп эш Сталин айыткан (арын 67—68).

Хожудап калып турар будүрүлге харылзааларын будүрүкчү күштериниң характери-биле чогуур үеэинде дүүштүр чорудар арга совет ниитилеле бар. Ол ону кылып болур, чүге дээрге, ооң составында ол херекке удурланыышкын организастап болур хире бодунуң үеэин чурттап эрттирип турар аңгылар чок.

Социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдезин моондактап болур күштер дугайында эш Сталинның бижээни болза: «Социализм үеэинде будүрүлге харылзааларында өскерлиишкиннериниң эргежок чугулазын билбейн турар хожудап калып турар тыртылчак күштер бар турбайнаан, ынчаарга херекти конфликтиге чедирбейн оларны ажып эрттери берге эвес болур» (арын 50).

Будүрүлге харылзааларының будүрүкчү күштериниң характеринге ыяавыла дүгжүрүнүң хоойлузунуң хөделиишкинин ажытпышаан, амгы үеде бистиң социалистиг будүрүлге харылзааларывыс болза, будүрүкчү күштериниң өзүлдезинге черле таарышпышаан, оларны бурунгаар кайгамчык дүрген базымнар-биле шимчедип турар үеэинде чурттап турар дээрзин эш Сталин көргүскен. Ынчалза-даа, ооң-биле кады бистиң социалистиг тургузуувустуң колхозчу-бөлүк өнчү, бараан саарылгазы ышкаш экономиктиг болуушкуннарын көрбейн баар болза черле таарышпас мугулай чүве болур ийик, «ам безин олар (ол чоруктар) бүгү улус ажыл-агыйын, ыланғыя көдээ ажыл-агыйны күрүне планнаашкыны-биле хаара тударынга шаптык кылып турар болганында бистиң будүрүкчү күштеривистиң күчүлүг хөгжүлдезин моондактап эгелеп турарлар. Ол чоруктар бистиң чурттувустуң будүрүкчү күштериниң улам ыңай хөгжүлдези ыңайлаан тудум улам-на шаптыктаар дээрзинге чигзиниг туруп болбас» деп, эш Сталин көргүскен.

Социалистиг ниитилелдиң дүрген өзүп турар будүрүлге харылзаалары болгаш колхозчу-бөлүк өнчүнүң аразында чөрүлдээни илеретпишаан, ол чөрүлдээни ажып эрттериниң шиитпирлиг чүүлү болза, колхоз будүрүлгезиниң артыкшылдарын бараан саарылгазының системазындан чоорту үндүреринин болгаш оларны күрүне үлетпүрү-биле колхозтар аразында продукт солуулгазының системазынче киреринин аргазы-биле колхозчу өнчүнү ниити улустуң өнчүзүнүң деңнелинге чедир көдүрери болур дээрзин эш Сталин көргүскен.

Ынчалза-даа, бурунгаар эрттир маңнаар айыылдыг чорукту болдурбазын эш Сталин айыткан. Колхозчу-бөлүк өнчү, бараан саарылгазы социалистиг ажыл-агыйны хөгжүдеринге чедиишкиннинг ажыглатынып турар болгаш олар чоокку келир үеде-даа дуза чедирип болур.

Социализмниң байдалдарында бир чамдык будүрүлге харылзааларын өскелер-биле солуп турар эвес, а бистиң ниитилелиристиң социализмден коммунизмче чоорту шилчилгезиниң чорудулгазында социалистиг будүрүлге харылзааларының чаңгыс, ол-ла хевириниң хемчээлинге оларның чайгылыш чок быжыгыышкыны, шынар талазы-биле өскерлиишкини болуп турар.

«ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп ажылынга эш Сталин ол шилчилгени боттандырарының тодаргай программазын берген. Коммунизмче ёзулуг шилчилгени белеткээр дизе, бети дээрге-ле үш кол белеткел негелделерни боттандырар херек деп эш Сталин өөреткен.

Бирээде, бүгү ниитилел будүрүлгезиниң соксаал чок өзүлдезин будүрүлге чепсектериниң будүрүлгезин колдадыр быжыг хандырып бээр.

Ийиде, колхозчу өнчүнү ниити улустуң өнчүзүнүң деңнелинге чедир көдүрер, а бараан саарылгазын продукт солчулгазының системазы-биле солуур.

Үште, ниитилелдиң бүгү кежигүннерингe оларның күш болгаш угаан аргаларының бүгү талазы-биле хөгжүлдезин хандырыптар хире ниитилелдиң шак ындыг культуралыг өзүлдезин чедип алыр.

«Чүгле бо бүгү катыштыр алган белеткел негелделерни күүсеткениниң соонда «кижи бүрүзү шыдаар хирези-биле ажылдаар, кижи бүрүзү ажылдаан хирези-биле алыр» деп социалистиг формуладан «кижи бүрүзү шыдаар хирези-биле ажылдаар, кижи бүрү хереглээн хирези-биле алыр» деп коммунистиг формулаже шилчип болур.

«Ол болза, бир экономикадан, капитализмниң экономиказындан—өске, дээди экономикаже, коммунизмниң экономиказынче кол шилчилге болур» (арын 69—70).

Коммунистиг ниитилелди тургузар херекке Совет күрүнеңиң ролю кайгамчык улуг күштүү-биле илереп турар. Ниитилел хөгжүлдезиниң билип алдынган, туруп турар объективтиг хоойлуларынга, коммунистиг тургузуушкуннуң эртем ёзугаар ажылдап кылдынган программазынга даянгаш, совет күрүне совет ниитилелдиң социализмден коммунизмче шилчилгезиниң бүгү эргежок чугула үүлдерин быжыг болгаш бүзүрелдиг тургузуп турар.

Эш Сталинның эртем талазы-биле ажылдап кылып кааны коммунистиг ниитилелди тургузарының программазы бодунуң боттаныышкының партияның XIX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң тыпкан.

«ССРЭ-де социализмниң экономиктиг проблемалары» деп генийлиг Сталинчы ажыл-биле, партияның XIX съездизиниң шиитпирлери-биле чепсегленген совет улус коммунизмниң долу тиилелгезинче дидим болгаш бүзүрелдиг бар чоруур.

В. СИТНИКОВ.

Харыысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың 7 ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 8—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң — 8—88; харыысалгалыг секретарьының 4—98; пропаганда болгаш агитация, уран-чүүл, өдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 8—68, иштики информация, бухгалтериянын — 8 — 65

ТС—01635 Обкуусконмун типографиязы